Brieven van Constantia Paulina Dortsma

Betje Wolff

bron
Betje Wolff, *Brieven van Constantia Paulina Dortsma*. T. Tjallingius, Hoorn 1776.

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/wolf016brie01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

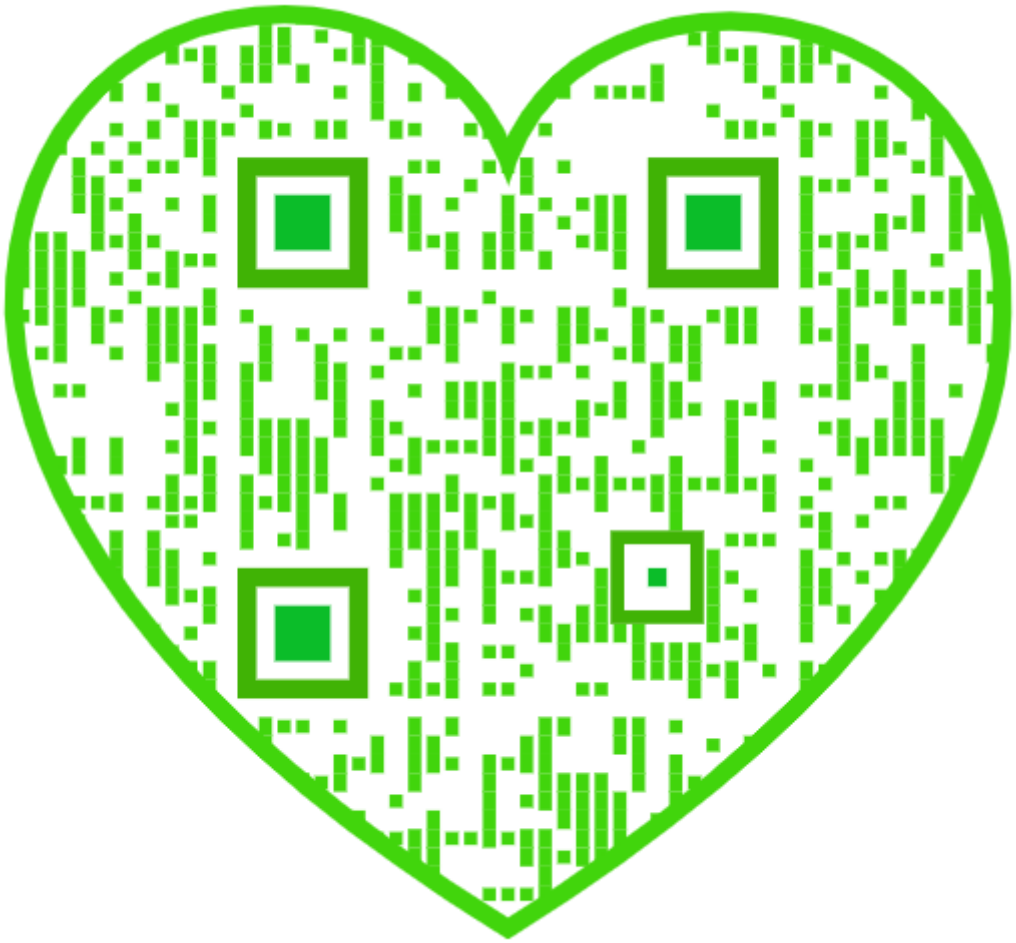

Voorreden.

My ongelukkige! Wat had ik in de Galei noodig! Wel mag ik, met Keizer Nero, traanen storten, om dat men my ooit een schryfmeester gaave! Och leezer, goede leezer, eerlyke leezer! ik ben bedorven! Tante heeft het afgelegd; ze is dood! myne Tante, *Urselina Dortsma*, meen ik, en 't is myne suster, myne oudste halve suster:

> ‘Dat zedig weezen, dat zo vroom haar naasten lasterd’!

Ik kan het haast niet uitbrengen; maar 't is haare schuld; zy heeft my in deezen afgrond gestooten. Neen; dat had ik, domme jongen daar ik ben! niet voorzien, schoon ik wél wist, dat zy my lugten noch zien mogt. Och! juffrouw *Betje*, juffrouw *Betje!* waarom heb ik my niet aan uw ongeluk gespiegeld? Maar neen! ik moest ook eens uit die fontein proeven, die u zo veele onaangenaamheden heeft veroorzaakt; Ik moest

ook *de Autheur speelen;* ik moest ook met myn vernuft uit den hoek koomen! Wel nu! ik hebbe dan ook van de vrugten des lands gegeeten. Waar was myne goede *Sylphe*, toen ik de pen opnam om eene spotterny aftegeeven die my zelve tegenstond? Dit, zeker, is het werk myner susters kwaadaartige *Gnome*. Ja 't zal wel net zo zyn; een goed *excus* voor myne dwaaling; doch het maakt my, evenwel, geen kooperen rooien duit ryker. Wel mag ik met de zagtmoedige *Boileau* vraagen:

Tant de fiel entre t'il dans l'ame d'un Devot?

En mag ik u vriendelyk bidden, Leezer! was het myn schuld, (spreek nu eens in de gerechtigheid,) dat de oude Heer op Juffrouw *Letitia Bonsens* verliefde? Of is het, door eenen geestigen inval van my, dat haar Vader ook myn Vader wierdt? Ik heb 'er immers part nog deel aan? dat moet ze zelf bekennen, dunkt my. Ik begreep wel, dat zy, sedert eenigen tyd, weêr een oogmerk

omtrent my hadt; want het was niet als *Broertjelief, Jongentje, Dortsmatje*, doch ik meende, dat het alleen om myn moeders besten paerelsnoer, en repetitie-orloge, te doen was; en ik zou, misschien, haar die ook al weer hebben afgestaan, maar een mensch zyn Meisje, is een mensch evenwel de naaste; zie, daarom wilde ik haar niet verstaan.... Lieve Hemel! dat Meisje kryg ik nu vast ook niet! want ik wil het schaap immers niet ongelukkig maaken, en myn fortuin is naar joost. Had ik nu naar myne moeder geluisterd! Had ik naarstig gestudeerd, want nu ben ik nergens goed toe, en het weinigje vernuft, dat ik heb uitgezet, komt my zo bedroefd t'huis; dit is dan ook vooral myne zaak niet.

Hoe dikwyls zeide myne moeder, als ik haar zo eens wat van myne *oppervlakkige kundigheden* voorpraatte: ‘Dit is de zaak niet, jongentje; je moet werken, *Pouwtje;* je Vader zal je geene schatten nalaaten, kind; en je bent te ver van den weg af om

door je zelven fortuin te maaken'. Ja! fluite; ik liet de goeije vrouw praaten, en ging myn waereldschen gang. Ik rekende altoos op Tantes potstukken. ô, Dagt ik, als ik het maar met vallen en opstaan zo ver brenge, dat ik met de groote *M* t'huis koom, en myne aanstaande vrouw den tytel van Mevrouw kan bezorgen, dan zullen Tantes Ryertjes my wel buiten de noodzaakelykheid stellen, om *nuttig* te moeten zyn. Want dan ben ik ryk genoeg: is ze niet mal met me? ben ik de *Stamhouwer* niet? en weet ik niet wat zy my belooft heeft?

Ja wel, 't is veel gezeid; maar ik zou me zelven zo kunnen aantasten, om dat ik haar het middel, om my te bederven, zelf hebbe in handen gegeeven. ô Hadt myne Moeder dat Geschrift gezien, ze zou het, (want zo was de vrouw immers,) in haare lessenaar geslooten hebben; en ik was thans Heer van een *f* 100,000 of drie. Zou ze 'niet gezegt hebben: maar *Pouwtje*, maar kind, hoe bedenk je het evenwel zo? ben

je dan razende dol? - en dat daar je zo eene eerste Martelares van het *Ontydig Vernuft* voor je oogen hebt,' Nu is de bot vergald, en 'er is niet aan te doen; dit is het ergste.

Maar hoor nu eens, geduldige Leezer; hoe ik aan de *Brieven* kwam die ik uitgeeve. ô Zulk eene behandeling zou ik de boomen klaagen, indien ik geene geduldige Leezers wist te vinden. Zo ik evenwel niet heel *Textvast* ben in myn verhaal, zo gelieft te denken, in welk eenen toestand ik ben. Hoe kan ik bedaard schryven, daar myne geheele ziele in oproer is? En wagten tot ik bedaarder ben, - om Tantes erfenis zelf zou ik 'er nu niet mede wagten. Ik voel dat ik eene *Dortsma* ben; want ik kan de bekoorlykheden der wraak niet weêrstaan. Zy moet balzem gieten in de wonde die my door myner susters roofzugt is toegebragt.

Zy, die Caronje, ('t is waar, een mensch

zou struiken uit den grond spreeken, an ders zou ik zo een eerlyk meisje zo niet noemen,) wist niets van het geen ik schreef; doch toen het gedrukt was, gaf ik haar, *nevens anderen*, ook een exemplaartje. Zy las het, en sprak 'er geen enkelde kik van; maar 't was of haar grynzig gelaat min strak, als naar gewoonte, stondt. Wel, dat bezef ik nu eerst! Zy zal toen al gezien hebben, hoe gemakkelyk zy my by Tante in den grond konde booren. Alles liep ook saamen, om my te bederven; want ik ging kort daar op uit de stad, en toen ik by myne Tante afscheid nam, waaren nog alle zaaken zeven, ik was nog Neef *Dortsma* voor, en Neef *Dortsma* na. ‘Aan jou, Cousyntje, zei ze, zal ik nog vreugd beleven; maar je bent ook myn gunsteling, dat weet je wel’. T'huis komende, zei myn *Jan* my, dat de oude Dame niet wel was. Ik 'er gelaarst en gespoort naar toe. Doch Juffrouw *Leep*, Tantes huishoudster, bragt my in de zykamer, en zei, ‘dat die oude vrouw liefst niemand wilde zien; om dat

ze zo verbaast ligthoofdig was, en ik hoop dat Mynheer *Dortsma* my deeze boodschap tog niet kwaalyk afneeme,' voegde zy 'er, met een valschen grim, by. 'Hede! wel niet in 't minste, Juffrouw *Leep*, maak myn compliment aan Tante, en zeg, dat ik haar het beste wensch'; dat zou ze doen, zei ze, en ze liet my, met de kaers tot op de stoep zelf nog uit.

Ik verhaalde dit, zot daar ik ben! zo alles in myne eenvoudigheid aan myne suster, en raadde haar, dat zy 's anderdaags zelve eens zou gaan zien, hoe 't was. 'Dat zou ze doen, zei ze, zo 't haar weêr was; maar, voegde zy 'er by: ei *Pouwtje*, het zal maar wat verkouwenis zyn; want Tante was althans gisteren nog zo fiks als een hoen'. En nu, myn goede Leezer, zie ik uit haare brieven, dat zy by Tante zat toen Juffrouw *Leep* my zo mooi met een effen bakkes afscheepte.

Om de waarheid te zeggen, ik had myn

hoofd zo vol van myn meisje, dat ik voorts niet meer om Tante dagte; en vermoeid van myn reisje zynde, sliep ik een gat in den dag. Ik ging naar 't Coffyhuis, en terwyl ik de Courant las, hoor ik ‘de oude Juffrouw *Dortsma* is zo slegt, dat zy, denkelyk, den avond niet haalt, en de Doctor heeft haar al doorgeschreeven’. Ik hoor het, ik vlieg op, gooi de Courant neêr, liet myn pels in den loop, en den knegt uit de Coffykamer omver loopende, dagt ik niet eens om myne Coffy te betaalen. By Tante op de stoep koomende, komt 'er een Burgervrouwtje, dat 'er hadt aangescheld, en condoleert my over myn verlies. ‘Hoe! riep ik, den gang doorloopende, is myne Tante dan dood, en vind ik u hier zuster’? ‘beiden is waar, zei ze; Tante is reeds uitgekleed, en ik ben het zelve’. 't Was of 'er schillen van myne oogen vielen: ik zag alles te gelyk; ik werd duizelig; de drift waar in dit my bragt, deed my duizend dolligheden begaan, de eene nog dwaazer dan de anderen. Ik trapte myn

nieuwe franschen hoed met voeten; ik gooide myn mof op een tafel met porcelein, dat de stukken 'er van afvloogen; ik gaf den ouwen rekel van een hond (wat had hy 'er zyn snuit in te steeken, met zyn blaffen?) een schop; ik schold op haar, en Juffrouw *Leep* als een bezetene; ik vloog al de kamers door; kortgezeid, ik stelde my aan als een gek, zo als ik ook was. ‘Jy maakt hier, al een zoet leeventje, zei ze, en dat in een sterfhuis; of denk jy, sinjeur, dat het mooi staat in eens anders huis zo den beest te speelen’? Leezer! zo het geen vrouw geweest ware, ik zou haar geranseld hebben, en anders ben ik juist geen groote vegter. Juffrouw *Leep*, die ouwe Toverkol, wou ook nog iets inbrengen. ‘Van jou, zei ik, wil ik althans geen enkeld woord veelen, jou flikslooister, jou pylaarbytster, die my hebt helpen bedriegen’. ‘Gaat myn huis uit, zei Juffrouw *Tartuffe*, of ik zal jou, vryertje, eens toonen, dat ik niet alleen je voogdesse ben, maar dat ik middel weet om u myn huis uittezet-

ten’. Stom van kwaadheid ging ik naar ons huis: ‘*Jan*, zei ik, (op den eersten stoel die ik vond neervallende,) *Jan* de oude vrouw is dood; en myn oudste suster is erfgenaam’. De eerlyke kaerel bestorf 'er van; ‘Ja Mynheer, zei hy, dat ontschiet my niets ter waereld, ik heb geen twintig jaar voorniet by je ouders gedient, ik ken je suster’. ‘Maar, *Jan*, hoeneêr is zy 'er heengegaan’? ‘Voor dat Mynheer op was, maar ze kwam schielyk weêr t'huis, dat maak ik 'er nu ten minsten uit op: heeft zy 'er Mynheer niets van gezegd’? ‘Geen enkel woord, myn goeije *Jan*, niets ter waereld’. ‘En me dunkt Mynheer kan nog niet om den hoek geweest zyn, toen Juffrouw *Leep* om haar zondt: maar, Mynheer, zy is in zulk een haast uitgeloopen, dat zy vergeeten heeft een paquet papier in haare *Bureau* te sluiten, zo als ik zag toen ik 'er daar even de *Bibliotheek* op lag, misschien kan Mynheer daar wel iets uit wys worden’. *Jan* had nog niet uit met spreeken, of ik was al op haare kamer; ik ruk-

te in eene het bandje los; maar toen ik op het eerste blad zag: *Copyen myner Brieven aan myne zeer waarde Nigt Mejuffrouw Scriblera van Utrecht*, gooide ik den heelen boel weg. ‘Wat raakt het my, dagt ik, wat of die kweselkoussen aan elkander schryven’? evenwel de nieuwsgierigheid (zo als de meisjes zeggen) bekroop my, en ik nam den hele boel, zo als hy reilde en zeilde, met my naar myne kamer; liet vuur aan maaken, kleedde my uit, was voor niemand t'huis, en ging aan 't leezen.

Dien Orcaan, dat onweêr van driften, dat dit leezen in mynen geest veroorzaakte, te beschryven, is geheel boven myne vermogens. Lees, myn goede Leezer, vervorm u dan in myn persoon, en plaats u in myne omstandigheden; meer zeg ik niet. Het nadeel dat zy my aandoet, treft my nog véél minder dan de veragting waar mede zy my behandeld. ‘Ik, haare Marionnettepop’, ik, die nog al geen *sir Uilskuiken* ben; ik,

die men, onder de accademische vlasbaarden, de gaauwe *Pou Dortsma* noemde; ik, die zo menig groentje hielp ontbolsteren; dat is onverdraagelyk! ‘'t Is door myn bestuur, zegt ze aan haare Nigte, dat de knaap geen Dominé is’. ‘Die losse jongen’! maar, (vraagt ze aan die kostelyke Nigt.) is de jongen wel een *Dortsma*’? Ja, myne waarde suster, dat zal de jongen u evenwel bewyzen; hy zal zich wreeken; zult gy het dan gelooven? Deeze heerelyke Brieven, myne Voogdesse, gaan nog deezen zelfden avond op de post, en om u nog meer *tort* aan te doen, zal ik aan *Tjallingius*, het regt der Copie present doen. Myne arme Juffrouw *Betje*, (maar ik kan onmogelyk zo lang wagten, 'er is geen denken aan, myn zoete kind) konde ik u deeze Brieven zenden; op dat gy ze, op uwe manier, *comentarieerde*, ze waaren 'er geen ding te slegter om.

Ik vermaak my al in voorraad, daar ik my dat troniewerk verbeeld, als zy, van avond

t'huis koomende, haare papieren mist! Gaarn sta ik u toe, dat ik een gekje ben, maar kunt gy, myne zeer waarde, en zeer geëerde suster, ons ook zeggen wat gy zyt? Het eerlyk Publiek zal misschien uwe zedigheid in deezen, te gemoet koomen, en ons daar van onderregten.

Wist ik nu maar wat ik met my zelven zou beginnen! maar dat zit geheel reddeloos; en schryven? ô ik heb 'er zo myn bekomst aan! dat altoos nooit weêr. De Brieven moeten weg; 't slaat daar zes uuren; en ik moet ook nog aan den Boekverkoper schryven; want ik zal hem zeggen, dat ik hem de vryheid geeve, om de authentique stukken te laaten zien aan elk die het begeeren mogte, en hem belasten om de Exemplaaren, uit naam van den Uitgeever, met zynen naam te tekenen, op dat ik de schryfster toch alle passen afsnyde, waar door zy zig zoude poogen te redden. Want wie weet wat zy voor uitvindzels zal opzoeken?

Zie daar, Leezer, wat ik eene *ophelderende* Voorreden noem. De Hemel bewaare u voor zulke heele, halve (ja quart) susters. Dit wenscht u van gantscher harten

Paulus Dortsma Secundus,

Zoon van den *Ouden*.

Rotterdam,
17 *December* 1775.

Eerste brief.

MEJUFFROUW ZEER GEEERDE NIGT!

Ik kan het niet helpen, maar ik heb my altoos verbeeld, dat zy, die zig, voor eenigen tyd, opdeed als eene Vrouwe van *Utrecht*, tog moest geparenteerd zyn aan de *Dortsma's*. Ik zag, in dien brief, zo klaar ons, - om het zo eens te noemen, nigtje, ons *familieair*, dat ik 'er, bynaar, niet aan twyfelde. En wylen myn Vader was ook gansch niet vreemd van deeze gedagten. Toen ik hem uwen brief had voorgelezen, zeide hy. ‘Wel Dogter, wat zyn 'er evenwel schoone trekken in dien brief. Waarlyk, zoo die bekwaame schryfster geene *Dortsma* is, verdient zy het te zyn. 't Moeit me slechts dat zy de Dichtres van dien gruwelyken *Zedenzang*, zo genadig heeft behandeld; maar, al doende leert men, en ik zal haar wel haast leeren hoe wy met zulke *schandvlekken der Gereformeerde Kerk* moeten leeven’. Zo sprak myn Vader, en hy hieldt trouw zyn woord.

Hoe veele middelen heb ik niet aangewend om u uittevinden; allen te vergeefsch! Gy hieldt uw masker zo digt toe dat ik wanhoopte u ooit te kennen.

Of nu de Zedigheid, die sierdeugd onzes Geslagts, dan of de Voorzigtigheid u hier toe aanspoorden, is my wel onbewust; doch niets minder dan onverschillig; want, myn voornemens is, om u, ter voortzetting onzes FAMILIE-OOGMERKS, nader met my te verbinden. Ik dien des wel wat meerder kennis van uw caracter te hebben; hoewel ik reden heb om alles goeds van u te hopen; van u die bekwaam waart zulk een' brief te schryven. Dit licht, omtrent u, zal my in staat stellen, om my by u, te veraangenamen.

Gy verdient dan niet alleen aan de *Dortma's* geparenteerd te zyn; maar zyt het ook inderdaad! en ik mag onze familie geluk wenschen met zulk een *volwaardig* Lid! Zo weinig, myne waardste! weeten wy wat best voor ons zy! Hadt immers myn halve Broeder, *Paulus Secundus*, my niet bedroefd, en verbitterd door zyne hemeltergende 'Voorreden, en wraakroepende Smeekschrift'; thans zoude ik u, zulk een paerel aan de *Dortmasche* kroon! niet als myne beminde Nigt, in myne gedagten, aan dat hart kunnen drukken dat al hare waardye kent en lieft.

Ontveins het maar niet; gy zyt de schryfster van

dat overschoone stuk, 't welk nog meer eere doet aan onze familie, als 'er smaad opgeworpen is door mynen onwaerdigen Broeder. Hede kind, ik weet het zeker. En lieve Tyd! waarom zoudt gy iets verbergen voor my, uwe Nigt; die het zo volmaakt met u eens is, als men, ter voortzetting van ons FAMILIE-OOGMERK, zyn kan? Wel! Mejuffrouw! meent gy, dat ik, ons belang niet genoeg verstaa, om te weeten dat onze meeste kragt daar in legt, dat wy onze zaakjes in 't geheim bedisselen? en dat dit een *Familiegeheim* zyn en blyven moet. Waarlyk, Nigtje, ik schat de lessen van onzen dierbaaren Professor *Honorarius*, veels te hoog, om ook zyn Hoog Eerw. in deezen geen geloof te geeven! Onlangs zeide zyn Hoog Gel. nog: 'Hoor, Juffrouw *Dortsma, Aristophanes* heeft in zyne WOLKEN al geleeraart: *in de duisternis is de veiligheid*. De doorgeleerde man is, schynt het, een zo groot verwonderaar van deezen ouden Dichter, dat het bykans ongeloofelyk schynt voor hen die 's mans caracter *meenen* te kennen; en niet bedenken, dat wy, ook in een ander, ons eigen zelfs beminnen; ja ons, over ons zelfs, verwonderen; want gelyk zoekt zyns gelyk. Dit zal ook, denkelyk, die zeilsteenige-kragt-der-ziele zyn, die my naar U trekt. Wees dan gerust, myn lie-

ve kind, gy zyt wel veilig. Ik maakte, om u dat te beduiden, deeze afweiding.

En nu zal ik u ook uitleggen, waar, en by welke occasie ik u hebbe gevonden; Gy moet alles weeten. Voor u heb ik geene geheimen altoos; Gy zult het, eer deezen ten einde is, toestaan. Heugt het u niet, myne zoete vriendin, dat gy onlangs in zekere Vergadering waart, (tusschen de Maasen Vechtstroomen,) daar heel wat woorden vielen over. 'Het smeekschrift'? Zaagt gy daar niet iemand in den rouw gekleed naast u zitten? Hede Nigt, bedenk u eens! ik heb u nog een snuifje gepresenteerd; want ik was het zelve, de oudste dogter van wylen den *Here Licentiaat Dortsma*. Ik had myn reden om 'er met Mevrouw... (gy kent haar immers, ze woont in dat fraaije huis by de markt,) incognito te verschynen. Daar was het dat my dat geluk ten deele viel! Gy weet, dat suster *Treusel*, hare zoete bedenkingen mededeelde, over dat doemwaardig geschrift, die ons egter, om onzes familieswille, niet smaakten. Gy scheen op 't punt om uittebarsten; dog bedwongt u echter. Maar! toen Monsieur..... ei, hoe hiet het mensch nu ook? Althans het is een Catigiseermeester, (in den wyngaard des Heeren,) en hy heeft, waarlyk, voor een man die niets weet, nog al heele zoete din-

getjes geschreeven; zo als, om 'er maar eens een paartje te noemen, zyne *Historie der Remonstranten, gedrukt by Kok te Amsteldam;* en zyne *Onderaardsche Samenspraak*. zo dat, de goeije man meent het wel met ons; hy is wel wat lomp, en onbehouwen, maar dat mag *ik* wel zien, als 'er de *goede zaak* maar door bevoordeeld wordt; elk is niet evenwél opgevoed; zo als gy weet, nigt: Doch dat doet 'er niet toe, zo min als dat my zyn naam ontmunt is; gy weet, en dat is genoeg, wien ik meen. Althans, toen Sinjeur, zo als hy dan hiet, zynen heiligen, en onbescheiden yver zo verre bod vierde, dat hy het waagen durfde, op de *Dortma's*, (zyne weldoenders.) eenige geestelyke schempschooten aftegeeven; en 'er by voegde: ‘hoe is dat fyne goud verdonkerd!’ Waart gy min *lydelyk:* en gy spraakt veels te heftig, om my niet te overtuigen dat gy uwe eige zaak verdeedigde. Ik vond, die daar vreemd was, en my niet wilde bekend maaken, niet goed, my in te laaten met lieden, die, zo als ze zelf zeggen, (en nader kan men 't althans niet hebben, dunkt my,) waare vroomen zyn; doch niet net genoeg denken om te bezeffen, dat myns Broêrs misdaad personeel is. Trouwens, gy toonde, dat gy zo wél spreekt, als schryft: ô Gy zoudt een bekoorlyk Advocaat zyn! Het zoude, onder wélnemen van

suster *Treusel*, en Monsieurs *Dings*, ook zeer hard zyn, zo de halve suster, en agter-agter-Germainnigten, aanspreekelyk waaren, voor de buitenspoorigheden die haare Cousins, of Broeders, bedryven; en des te harder, zo als in ons geval, daar wy bykans zo veel in jaaren, als begrippen, met onze *Pouwtje* verschillen.

Ik vond niet *oorbaar* Nigt; gy ziet ik kan my aan dat woord nog niet verzadigen. Het is, om met onze Grooteman te spreeken, voor my ‘als een liefelyk stuk van een aangenamen granaatappel, ja; als het geluid van harpen en cymbalen’; het brengt de streelendste *bevindingen* by my voort. Ik vond, zeg ik, niet *oorbaar*, om u, daar, het: *ik ken u, kent gy my?* inteluisteren; waar van men zig, zo als ik eens van een waereldsch mensch hoorde, by zoortgelyke omstandigheden, op *andere* Masquerades bedient. Dit, begreep ik, kon u niet aangenaam zyn. Het stigtelyk Partytje scheide; en ik liet u, ongemerkt, (zo gy dagt) vertrekken.

De druktens van het sterfhuis lieten my niet toe langer te vertoeven; ik kon u geene visite geeven; hoe zeer ik het wenschte: en ik hoopte ook nog wel, onder de *Familiepapieren*, die myn Vader my, kort voor zyn dood, *toebetrouwde*, iets, u betreffende, te vinden. Dit is my ook gelukt. Hoe

wel deedt hy, dat hy my Executrice, en voogdesse van ons knaapje maakte!

Zie hier nu, myn Hartjelief! wat ik hebbe uitgevonden. Wel Nigt! wy zyn maar niets minder dan gevonden Maagschap. Gy draagt wel eenen anderen naam; (trouwens, de *van Utrechs* zyn, in weêrwil van zekeren *Frederik van Utrecht*, en zekeren *Alexander van Utrecht* weinig minder dan wy zyn) doch het zelfde ortodox bloed stroomt ons door de aderen; want de Hooggeleerde en Hoog Eerwaarde Heer *Lubertus Dortsma*, myns Vaders Overgrootvader, was germain Neef van de eerzame *Daauweltje Dortsma*, uwe Oud-Overgrootmoeder; en wy staan, in gelyken graat, tot drie zeer berugte mannen, de Eerw. Heeren *Bogermannus, Landmannus*, en *Stermoutius Dortsma*. Die sterren van de eerste grootte; welke eens, met zo veel gloed geschitterd hebben aan Nederlands KERKHEMEL. 't Is echter waar, dat gy nader bestaat aan *Smoutius Dortsma*, en ik aan *Maresius Dortsma*. Ons geheele Geslagt, (dat Priesterlyk geslagt!) heeft ten Stamvader *Dortsma de Oude:* zyne moeder was van Geneve; en zyn Vader uit het Keurpalsische. My is ook gebleken, dat de beroemde en werkzame *Petrus Dathenus*, die yverige en getrouwe voorstander van het dierbaar Oranjehuis; die waardige gunsteling van WIL-

LEM DEN EERSTE, tot de onzen behoort; want hy noemt *Dortsma de Oude* zyn ‘zeer gheliefde Neeve’; in eenen brief dien die braave Voorvegter van ons Nederlandsch Sion, aan hem schryft, over de Opdragt der hooge Overigheid aan de Godvrugtige Koninginne *Elizabeth*, die hy ook, te regt, de *Debora* der Kerk noemt. Wy schynen ook nog iets of wat, weinig of veel, bevriend met onzen uitmuntenden Professor; want zyn Hoog Gel, en myn Vader zyn even na geparenteerd aan *Martinus Scriblerus*. Ik ontveins voor zulk eene vriendin niet, dat my dit onbedenkelyk behaagde. Hoe gaarne noemde ik zulk een BEROEMT Professor, Neef! nu het my, helaas, mislukt is, veel wezenlyker met hem verbonden te zyn! Och die lieve man! Waarom ben ik niet mooy; want geld en fatsoen heb ik. Dat zyn posten Nigt! Och die allerliefste man. Als de Boedel beredderd is, zal ik dat ook eens op myn gemak, en, zo als ik hoop, met uwe hulp, onderzoeken. In vredes-naam dan, als het niet anders zyn kan, als ik dan zyn Hoog-Eerwaardens Nigtje maar ben.

Zie daar, myne lieve Nigt! het ysgebroken. Zo dra ik uw antwoord heb, zal ik onze correspondentie vervolgen; en hoope, als dan, my nog nader aan u bekend te maaken: schryf my eerst, bid ik u, hoe of deezen u bevalt.

Wy zyn nog buiten, doch 't zal niet lang meer duuren, het wordt my te herfstagtig, en ook ik moet noodzaaklyk by Tante *Dortsma* gaan; de reden zal ik u in een volgenden melden. Hou tog alles voor u; de waereld, weet gy, is boos; en hoe ligt kon men van myne Brieven misbruik maaken; dit is ook de reden dat ik deezen Copieër, zo als ik ook de volgende meen te doen. Vaarwel, nogmaal wensch ik u sterkte, en al het noodige, blyvende ik met veel consideratie,

MEJUFFROUW ZEER GEEERDE NIGT!

Uw toegenegene Nigt, en Dienares,
(in alles wat billyk is,)
CONSTANTIA PAULINA DORTSMA.
Synodestein,
den 19 *November* 1775.

Tweede brief.

MEJUFFROUW ZEER GEEERDE NIGT!

Gelyk nardus en kaneel den flaauwen van harten; gelyk een zagt zuidenwindeke in den zomer, gelyk het blyde Jaawoord den minnaar; gelyk de welriekende bloemen van onzen Rotterdamschen *Cicero*, ons, zyne *geliefde en Herderlievende Kudde;* zo waren, voor my, de liefelyke Letteren, welken uwe fluweele hand, uit den bloozende Roozegaard uwes geestes, voor my vergaderde en my toezondt. Wat styl is de uwe! Dat noem ik met iemands hart speelen! 'er is een zeker geestelyk *je ne sais quoi* in uwen brief dat my vervoerd. Schryf, myne waardste. Zet uwe talenten op woeker.

Ik liet uwen Brief aan onzen vriend den Professor zien. ‘Houd 'er u maar nederig onder, juffrouw *Dortsma*, zeide zyn Hoog Eerw.; uw vriendin is de groote *Pitt* in haare soort; die glansvolle Diamant, de grootste van allen, die

onder de kleinodien der Lely Vorsten blaakt'. zyn Hoog Gel. groet u vriendelyk; en was zeer gevoelig over uwe attentie. Nogmaals, myne Vriendin, schryf. Help ons, tegens de *Kinderen Belials!* Het zugtende Vaderland; de treurende Kerk; de gehoonde Regtzinnigheid, - de dierbaare Professor zelf, bidden om deeze gunst. Niet slegts zo wat snippergoedje, als een' *Brief* aan de Goddelooze, noch *Bydraagen;* dit is beneden uwen geest. 'Geen grofgespierden en weldoorsenuwden Hercules, zegt ons Oracel ergens, betaamt het, zynen knoestigen knots op te vatten, tegen veragtelyke Pigmeen; zyn werk is Hydra's te vellen'. 'Bevegt gy, ô geestelyke Amasoone! de *Alexanders* die ons gram zyn, en laat my, uwe eenvoudige! de Voskens in den wyngaard vangen. Genees gy; (opdat ik nog één Bloempje uit den zelfden hof plukke.) met uwen klomp vygen, doodelyke kwaalen, en laat ik, met myne geestelyke huismiddeltjes, kleine wanstalligheden verdryven'. Gy merkt wel, dat ik 'vlieg en klim, op vleuglen van één Seraphim'? Uw Brief is, voor my, als de 'Delfosche Drievoet'. Gy overstelpt, gy vernielt my: laat my toch adem scheppen! ik pinköog en suisebol! ik verhef my boven my zelven, door uwe aanblaazingen! Niet weêr zo sterk! dat kan ik niet soutineeren. Myn

bloed vliegt geweldig; myn hart klopt heftig: ik zal de penn' neêrleggen en zien te bedaaren. ‘Breng me eens een glas water, *Jan*, met het kleine flesje uit de eetkamerskas’. Zo ik niet tot myn eige laagheid neêrdaal, zal deezen heelen brief *non sens, to Bliktri*, - onverstaanbaar blyven; en nu schryf ik om verstaan te worden.

Zie zo, ik ben, behouden, in myn eigen sphaere aaangeland. Nu kan ik myn onderwerp vervolgen; gy zult, tot in, en tusschen de diepste plooijen van myn hart zien. Zyt gy niet de galbittere vyandin van haar die ik haat; niet om dat zy my ooit beledigde: ó neen; maar om der *Goede zaaks* wille?

Hoef ik u, myne *Scriblera*, wel te zeggen, dat ik een diep geheim maak voor mynen dwaazen Broeder, van alles wat ik in de nagelaatene Papieren myns Vaders vinde? Myn afkeer van hem, is sterk vermeerderd door zyn zondig Geschrift; 't welke de kinderen deezer waereld pryzen; maar dat ik, en alle waare vroomen, verfoeije. Met Tante *Urselina Dortsma* leef ik heel anders. Heden, Nigt, alles heeft al zyne redentjes. Was ik de naam van *Dortsma* niet al zo onwaerdig als dien Losbol, zo ik de gelegenheid versuimt had, waarin ik eens, eindelyk, het mensch konde toonen, welk een zoet portrait haar neef is? Want schoon zy zy-

ne moeder haatte, zy is evenwel met hem zeer mal. Hy is een *Dortsma!* zou ze niet*?* Dit doet immers alles af*?* Dat 's een malloot! Hy schryft zo maar stout over zyne erfenis, als of de vrouw al dood, en begraaven was; als of hy al in haar goed zat. Tante is, en dat weet de heele straat, wel een vroom mensch; maar zy wil, echter, om de dood van geen sterven hooren. Nog in 't voorjaar, dankte zy de eerlyke Doctor *Peu-a-peu*, af; omdat de man de lompheid hadt van te zeggen: ‘Gy wordt oud, juffrouw *Dortsma*, en zulke toevallen zyn zeer gevaarlyk’. Kyk eens aan, Nigt! dat weet *Pouwtje*, en hy schryft zulke dingen! En lieve vrede! de vrouw (of liever de vrysters.) is ook maar eerst 73 't Leeven is tog altoos zoet; gelyk men weet: ik kan dit des héél wél plooijen. Zorg ik ook niet voor des jongelings *waar belang*, als ik hem eenen schat poog te ontdraaijen, die hy maar zou misbruiken? Regt heeft hy, dartel Hellewigt, 'er niet op; dat weeten *wy*; want de kinderen deezer waereld zyn 'er slegts de onwaardige, ja de onheilige Overweldigers van: alles is het onze. Bedenk het eens wel, Nigt; alles is het onze!

Ik herinner my daar, dat onze dierbaare vriend, in een soortgelyk conscientiegevalletje, aan iemand die hem raadpleegde, zeide: (in 't voorbygaan:

ô hy is zulk een kostelyk Casuist, wist gy dat wel, kind?) ‘Hy die eenen onwedergeboorenen groote goederen nalaat, is als een die een scherp-tweesnydend zwaerd aan een Dolleman in handen geeft’. ô Nigtjelief! by zulke bedenkingen kan ik my zo neêrleggen! ik kan 'er my zo in vinden! Wat zyn dit evenwel troostryke en conscientiestillende waarheden. Ik kan des, in gemoede, myn plan volgen. Was ik niet eene ontaarde suster, zo ik ons Dollemanneke zulk ‘een scherptweesnydend swaerd’ niet ontname?

Myne visite by Tante is niet *ongezegend*; dit kan ik U zeggen. Ik ben 'er van de week expres om naar de Stad geweest. Daar wy reeds één zyn door het bloed en begrippen, laaten wy ook één worden door het allesoverwegend belang.

Gy zyt reeds zeer by haar in de kas. Ik verhaalde haar, hoe wylen myn Vader over u dagt; en ik voegde 'er by, dat gy de grootste vyandinne waart van de ‘Beemster-Dichtresse’. Wat hoefde ik meer te zeggen, om u, by haar, in agting te brengen? ‘Weetje, Tante, die dien gruwelyke *Zedenzang aan de* verderfelyke *Menschenliefde*, opstelde; toen de Amsterdamsche Comedie, die tente des Satans, zo gelukkig afbrandde’? ‘Ja, kind, ik heb 'er zo iet of wat van gehoord, en je Vader heeft 'er my wel van gesproken, als van

een Monster. Heeft ze ook niet eens een *Saamenspraak* gemaakt *tusschen een Menuet en eed Dominees Pruik*'*?* 'Dezelfde, Tante. En ja, Tante lief! die juffrouw *van Utrecht* is nog, en dat al vry na, aan ons geparenteerd: en die heeft eens zulk een fraaijen brief aan haar gezonden, dat myn Vader, (en die prees niet ligt iets, ten zy hy 't zelf hadt opgesteld) 'er van uit was'. 'Maar kind, spreek je de woorden, wel dat moet tog een deugd van een mensch zyn. Maar kunnen zy evenwel zulk eene Goddelooze, die zulke ysselyke dingen schryft, niets doen'? Niets 'doen Tante! Wel wy doen haar zo veel kwaads als wy maar kunnen; doch, Keulen en Aaken zyn op geen één dag gebouwd: alles met den Tyd'. Vervolgens draaide ik het op myn gekken Broêr, en zo, op zyn ergerlyk Geschrift. Och 't was wel net zo! dat goeje mensch wist 'er nog niets ter waereld van; en ik had een huis vol werk om het haar te beduiden; (want ze is wat stunteteling.) 'En aan zo een *schandvlek onzer Kerk*, zeide ik, laat hy nog eene dienstpresentatie doen', 'Ei Stansje, zei ze, dat zal je mis hebben; want dan was hy nog erger als zy is': 'Mag ik je bidden, zet je bril dan eens op, als je my niet langer gelooft, en zie het zelf. Kyk, ik heb

'er een vouwtje by gelegd. Wat zeg je nu; is 't zo niet'? Zy was stom van kwaadheid. 'Maar dit is 't nog niet al! Hy doet nog erger (zo 'er iets ergers zyn kan.); hy wil zig laaten *herdoopen*, zo dra, als jy, myne allerliefste Tante, maar - (en ik hield myn zakdoek voor myne oogen.) maar dood bent; en hy je kostelyke geldje heeft'. Hier kreeg zy zulk een heftig aanval van *Ortodoxe woede;* onze bedroefde Familieziekte; en waar aan wy zeer veelen onzer beste leden verlooren hebben, dat ik begon te vreezen, of Tante 'er, voor ons, niet te vroeg aan zoude gestikt zyn. Doch, door behulp van my, en juffrouw *Leep*, kreeg zy zo veel lugts, dat zy hem uitmaakte voor een *Atheist*, een *Deist*, een *Sociniaan*, een *Pelagiaan*, een *Cocceaan*, een *Naamremonstrant*, ja, (en toen was ik gerust.) voor een TOLERANT. 'Laat de deugeniet nooit zyn voeten weêr in myn huis zetten, ging ze voort; en, Nigt, toen hy gisteren hier afscheid nam, want hy ging van huis, zei hy, gaf ik hem, is 't niet waar, Juffrouw *Leep*, nog een driegulden voor reisgeld, en ik zei nog, dat hy nog eens weeten zou, hoe Tante met hem in haar schik was, zo als juffrouw *Leep* kan getuigen'. 'Ja Tante, 't is, zo als het spreekwoord zeid: de paerden, die 't

best verdienen, krygen minst van den haver. Dat is nu dat zoete neefje; zo doet je *Pouwtje*, daar je uw hort zo op gestelt hadt'. 'Denkt hy nu al op myn geld, op myn geld, dat ik geërft en zo suinigjes by een heb gehouwen? op myn lieve, kostelyke geld'! en het toeval, kwam, tot myne bittere verlegenheid, nog eens weêr. Toen ik uit Tantes kamer was, zeide ik, tegen juffrouw *Leep:* 'Ik blyf nog een dag of eenige op *Synodestein;* maar zo Tante, (men kan 't niet weeten,) somtyds erger wierdt, zend tog voort om my'. 'ik heb alles verstaan, juffrouw *Dortsma;* en ik hoop dat ik myn pligt zal kunnen doen; de ouwe vrouw is nog al vry wat op me gestelt, en ik zal'... 'Dat is zo juffrouw *Leep;* maar het rytuig is daar, hoor ik'. Ik reed naar *Synodestein*, zeer voldaan over myne eerste visite.

De Buit is onze, zeg ik, als nog. Eindelyk heb ik den weg gevonden, en hy, dat uilskuiken! is myn Gids, om hem te betaalen, voor alles wat hy my ooit misdaan heeft. En hy is van huis ook! maar dat was hoognoodig; ik heb hem uitgezonden, want hy is myn' *Marionette*. Ik zei tegen hem: 'Wel Broertjelief, je hebt al zo lang gesproken van eens naar Amsterdam te gaan; 't is ook waarlyk onbeleefd, dat je 't niet doet, daar je zo lang verzogt zyt: je hebt hier geen divertitie,

en ik dien nog wel een week of twee Buiten te blyven: je moest het nu eens waarneemen; en dan was, als je t'huis kwam, in de stad, alles op zyn stel. Want wat heb je aan dien omslag'? ô ik had het zo geraden! Hy resolveerde nog die zelfde week te gaan, en ik heb hem een *groote* koffer met goed ingepakt. Toen hy heen ging, dagt ik: 'Trek maar af, vryer! want je bent me verschrikkelyk over de hand'. Ik knoopte zyn jas nog toe, en zei: '*Dortsmaatje*, pas tog op je gezondheid'.

Wel myn lieve Nigt, zou het geene schande zyn, zo wy (ik spreek niet eens van juffrouw *Leep*.) hem niet te slim waren? Wy, zulke voorzigtige Matroonen, zulke vroome meisjes. Ik, eene regte *Dortsma*, en gy zulk een puntige schryfster, die zelf *Bydraagen* weet by een te sprokkelen! Hy, zulk een los schepsel! zo een hekspringertje! Wel al was hy duizendmaal *der beiden regten Doctor;* ja, al was hy Mecenaat van alle de Maatschappyen en Genootschappen onzes Lands; al hadt hy de folio's Adversarien van onzen geleerden Vriend op zyn duim; ja, al was hy een *Professor Honorarius*, onder moest hy 'er. Geef my (zo gy my wilt helpen.) nog een paar douzyn zulke slimmerts, en ik zal ze wel gouverneeren; zo zy maar schatryke Tantens hebben, die hun 'scherpe tweesny-

dende swaerden’ zullen nalaaten; anders zyn zy beneden myne attentie.

't Zal wel December zyn, eer ik van Buiten kan. Er wordt het een en ander gemaakt, daar ik het oog over hebben moet. In myn volgenden zal ik u, noopens Tante, nader voldoen. Ik sluit deeze, en tekene my, kort en eenvoudig, myne lieve vriendin en Nigte!

T.T.
C.P. DORTSMA.
Synodestein
den 25 *Nov*. 1775.

P S. Wat zyn dat kostelyke avonden! kan ik die wel nutter en aangenaamer besteden, dan met aan u te schryven? niemand stoort my in dat werk, en ik meen 'er ook myn gebruik van te maaken. Nogmaals vaarwel.

Derde brief.

MEJUFFROUWE HOOGGEAGTE NIGT!

Ik zal u, om tog in den wissen te werken, de Kaart van het land geeven, of het noodig wierdt dat gy overkwaamt, en ik u by de oude Dame inleide. Getroost u de moeite; maar gy moet haar zo wel van buiten leeren, als ik gedaan hebbe. Eer wy voortgaan, het mogt my ontschieten, want myn hoofd is proptvol denkbeelden. Noem haar tog, vooral, en vooral Tante *Dortsma*, en dan moet gy zo eens, als of gy 't niet konde zwygen, zeggen: ‘Wel Tante *Dortsma*, je bent nog een trant van een vrouw; je lykt, zo waar, geen vyftig’. Nog wat: Maak me tog, deftig, je hof aan haaren ouden, stinkenden, lelyken, knorrigen hond; hoor? en onthou het wél; dat goore dier hiet *Prinsesje*. Het is haast geen mensch te vergen; ik weet het wél; maar kon je resolveeren om hem eens op je schoot te neemen, 't was dies te beter. Wat Juffrouw *Leep* betreft, o! die heb ik onder den duim; zy weet, dat ik haare loopjes ken, en zy heeft zig,

zedert dat zy Tante regeerde, zo wél gezegend, dat zy zoet zyn moet; en te vreden zo als ik het schik: en ook, zy is maar eene Bediende. Ik ben 'er zeer voor, Nigt, om my te doen gelden. Hangen zy niet van ons af? ligt dat het volk ons ontziet voor onzen kost en loon. Met Juffrouw *Leep* hebt gy des niets te stellen: Zo het echter niet hoognoodig wierd, zal ik u, zo eene reis in den winter niet vergen. Ik zal (misschien morgen) *eens hoogte gaan neemcn*, en u den uitslag daar van schryven. En nu ga ik u onze Tante opgeeven. Leer u les in voorraad. Zy is, inderdaad, een zeer godvreezende Vryster; dit is eene *Dortsmasche Axioma*, waar aan gy niet *moogt* twyffelen. Zy is, 't is waar, en men kan het niet ontkennen, brandzuinig; trots op haaren Familienaam; zy kyft en grommeld wel van den ogtend tot den avond, op elk die van haar afhangt; except op Juffrouw *Leep;* want daar is ze bang voor; (maar voor die baldaadigheid zal ik die *Leep* betaalen; want ik neem het op als een affront; onze Familie aangedaan.) zy is zeker te dom om te kunnen twyffelen; want zy weet eigenlyk niets; maar, daar en tegen is zy weêr zo hoogvliegend Ortodox, dat onze dierbaare Professor, ja dat myn Vader; denk eens aan, myn Vader! wel zeiden: ‘Neen, dat gaat te ver. De Dortsche Vaderen spraaken minder streng’. Maar zy houdt zig

met hand en tand, aan alles wat zy van haar Oudoom de Eerwaarde *Steiloor Dortsma*, gehoort heeft. Zo zy des geen vroom en regtzinnig mensch was, men zou haar een gierig, trots, kwaadspreekend en allerlastigstschepsel, noemen. Doch, Tante is oud, en oude luiden hebben, zo wel als vroomen luiden, hunne *kittelzondentjes*, hunne *Dagonnetjes*. Want, lieve Hemel! wie is hier volmaakt, Nigt? Ik *denk* altoos, 't is de *Regtzinnigheid* daar het op aankomt; al het overige hebben wy met de werkheiligen maar gemeen; en is het zo niet, myne *Scriblera*. 't Zyn immers maar (zo als ik nog onlangs zeker groot man, *in zyn soort*, hoorde zeggen) '*todden* en *vodden* van eigengerechtigheid, en het brengt de menschen zo ligt tot het Pelagiaans accordeeren, al was 't dan maar tekens vyf ten honderd'.

Hede, myn hartje, gy moest, zo waar, eens een Vaersje voor haar maaken. ô Dat zou haar zo monden! 't is voor u immers maar een aangaan. Doe ik zo een aankoomend meisje was, was ik zeer aan die Liefhebbery, en, voor myn tiende jaar, had ik al Lofdigten gemaakt op alle onze Predikanten, en op myn Kategiseermeester; en myn Vader zei, dat ze regt zoet waren. Tante gaf my ook eens een nieuwbezemstuivertje, voor een Vaersje, dat ik aan haar verëerde; denk, hoe ze in haar schik 'er mede was! O maak dan zo eens 't een of

ander zoet-innig-dingje! 'er moet, vooral, van de Comedie in koomen; en gy moet haar, tot nut van Kerk en Staat, *Methusalems* jaaren toewenschen; maar spreek zo min van *Nestor*, of de man nimmer in de waereld geweest was. Ze is wél dom, doch men kan niet te voorzigtig zyn; men weet somtyds niet hoe de dingen uitkoomen. Laat 'er liefst al het heidensch gebroedzel geheel uit. Doch, en dat spreekt van zelf, kunt gy 'er *Socrates*, dien bederver der jeugd! inwerken, des te beter; want dit zal u in staat stellen, om alles met een harts-innigen en zieltederen zegenwensch te sluiten, uitgeboezemd over zyn Hoog-Eerwaardens dierbaaren persoon, heilig dienstwerk, gewigtige Professorale honoraire Collegien, en geleerden arbeid; op dat zyn Hoog Eerw. nog lang in staat zyn moge, om de Beurte zyner dagordening, immers ‘zo veel het 's mans afgesloofde lichaam dat zoude toelaaten te vervullen’. *Pouwtjes* moeder zei wel eens ‘dat Tante eigenlyk voor niemand hart hadt, dan voor haaren dierbaaren Professor, en nog dierbaarder *Prinsesje*. En ik geloofde het ook; maar sprak het evenwel *vinnig* tegen. Dat had zyne rede. Zy, zo een ydel schepzel, hadt by my altoos ongelyk, ook als ik overtuigd was dat zy het wel gevat hadt. Maar tegen u spreek ik zo als ik denk; zyt gy myne *Scriblera* niet, en mag ik van u, zo als *Alexan-*

der, van *Hephestion*, tegens *Sysigambis* zeidde: '*Hephestion* is ook *Alexander*' niet zeggen: '*van Utrecht*, is ook *Dortsma*'? Zyn uwe vrienden niet de myne? en is myne vyandinne ook niet uwe vyandinne?

Laaten wy dan onze Talentjes op woeker stellen: 'Geef gy, (zo als onze Guldemond dat noemt,) Goud en edele gesteentens, ik zal Rams, en Dassenvellen geeven: Weest gy eene *Besalia*, ik zal hout hakken en steenen zaagen'. En gy, myne liefste vriendinne! hebt met eenen het onuitspreekelyk zoet vermaak, van my te helpen wreeken, op dien Bengel die my, voor zyne geboorte, al in den weg leefde. En ook, waarom schopt hy zyn fortuin met voeten? 'Zyn vroome Vader, noch deszelfs vriend, de Professor, hebben hem zeker DAT niet geleerd'! Wat my betreft, ik kan althans niet beter doen, dan dat ik voor zyne arme ziel zorg. Hy is, en blyft tog myn broeder, al gaat hy dansende naar de Hel; men kan, dat voel ik duidelyk, de natuur tog nooit geheel uitschudden. En lieve vrede, Nigtje, wat zegt het ook al veel, of hy wat minder van deezen aardschen draf, deezen blinkenden slyk heeft; als het maar tot zyn waar en bestendig geluk dienstig zy? Waarlyk, (ô ik weet het,) die schatten dienen hem niet; hy is de Dolleman, en zy zyn dat swaerd. Weeten wy vroomen, by

bevinding ‘hoe het schepzeltje ons kan toelagchen’; welk eene *Delila* moet het niet zyn voor zulk een Doemeling. Laaten wy zyner zwakheid deeze verzoeking spaaren.

Gy vraagt my, in uwen geëerden, ‘of ik wel kan inschikken dat *uw hart uitgaat* om wat meer van onze huisselyke zaaken te weeten, dan gy uit myns Broeders verhaal kunt opmaaken; en of ik my zoude willen verledigen, om u daaromtrent te voldoen’? Wel, myne dierbaarste! zou ik niet? Ik zal u in beiden toonen dat ik geenen anderen wil heb dan den uwen. Zou ik *dat* niet inschikken, daar wy, gelyk ik u hebbe uitgecyfferd, zulke naastbestaanden zyn? Gy zult alles weeten; ja, gy moet alles weeten, om zeer veele redenen is dit hoognoodig. Gy begrypt wel, Nigt, dat ik in myn verhaal, nu en dan mylen ver van myn broêr zal moeten afwyken? Doch ik ben gerust dat gy ook dan, my, zyne oudste suster, en een ortodox mensch, wel zult willen gelooven, boven zulk een goddeloozen jongen, die my, wel honderdmaal, voor eene fyne kweesel uitschold; schoon zyne moeder hem daar altoos over bestrafte? Zulk een schandvlek in onze Familie; een Jonkertje, dat, als de lui zich al mêe het air geeft, om in de Fransche Kerk te gaan zitten gluur-oogen, schoon hy zegt dat het is, om dat men daar altoos fatsoendelyk gezelschap

vindt. Een knaapje, dat ons by veelen *stinkende* zou kunnen maaken; een mal Babbelaartje, dat zyne Erfenis verpraat; - een Deugeniet, die aan die goddelooze de dienstpresentatie laat doen; en haare zielsverderfelyke schriften leest. ô Leefde zyn Vader! de man verstond geen raillerie, en ik sta 'er u borg voor, onzen, ‘der *Beiden-Regten-Doctor*’, kreeg wel helder pompes van den vroomen man. Toegevenheid was nooit het *Dortsma's* Familie-zwak. Wy zyn Erfvyanden van die voor Kerk en Staat evennadeelige lafheid; myns Vaders spreuk was ook: ‘Of snyd, ofbrand; of helpt van kant’. Hy sprak véél, doch in een geestelyken zin, ‘van de kat in de kelder te meesteren’, en van ‘een verstuitte vinger te herzetten, dat 'er den schouder van kraakte’. En als hy regt boos was, overtrof zyne stem dien van *Stentor*, en brulde als een Leeuw ons huis door, en 't was of zyne oogen blixemen uitschooten; niemand, dan zyne vrouw, dorst by hem gaan, (en onbegrypelyk is het!) zy wist dat ysselyk onweer, dikwyls door één zagtmoedig lachje, geheel uit zynen geest te verdryven. Ik heb, zeer veel, van 's mans aart; maar! alle de lachjes van myn geliefden Professor, zouden by my niets uitwerken, als ik my om de *goede zaak* regt dol maakte. Zo is het; wy vrouwen, zo wy 'er ons op toeleggen, brengen de dingen altoos tot grooter

volmaaktheid dan de mannen. Wy verheffen ons boven de handleidingen der kunst; haare ééntoonige voorschriften zyn goed voor hen; die het waare sublime niet in hunn' eige ziel vinden. Ik heb veel agting voor myns Vaders werken; doch zy zyn niet het geene zy zyn zouden, zo gy, by voorbeeld, de penne gevoerd hadt. Dan zou, (ik spreek immers in vertrouwen met u?) dan zou het vergis beter zyn overgehaald, en gevolgelyk fynder, maar ook doodelyker uitwerking, hebben. De gal is te onbewerkt; men ontdekt ze te duidelyk. Myn woord is: *Chartago moet uitgeroeid werden*. Ik ben eene geestelyke *Medéa*. Ik doe niets in 't gebrekkige. 't Is goed, voor 't menschdom, dat ik juist het goede verkooren hebbe, anders!

Moi! je suis femme; je ne pardone jamais.

Vergeef my deeze uitweiding! maar zo woedend maakt my die jongen. Zyne moeder, (zo spreekt de bedorven waereld,) was zeker een' eerlyke vrouw, en evenwel Nigt, kan de jongen wel een *Dortsma* zyn?.. Nu zal ik overgaan, om u onze huisselyke zaaken mede te deelen.

Myn Vader, *De Licentiaat Dortsma*, was nog een fleurig man, toen hy myne moeder, *Queselia Teem*, verloor; zie hier de droevige bron van ons

verdriet! Ik, en nog eene suster waren de vruchten deezer stigtelyke vereeniging. Over haar, kan ik my nu niet breed uitlaaten. Zy is in Engeland, en getrouwd met een neef van myns Vaders tweede vrouw. Wy hebben haar, die snoode! uit onzen boezem uitgesneeden; omdat zy eene verharde dwaalgeest was. Want myn Vader zeide, met Koning *Philips*, ‘dat hy liever kinderloos wilde zyn, dan kettersche afstammelingen hebben’; en ik was te veel myns Vaders dochter, om de natuur gehoor te geeven, als de Ortodoxie eene offerhande eischte. Wat zyne vrouw ook op hem vermogt, zy was evenwel nooit in staat om haar met hem te verzoenen. ‘Aan de *Bonsens* kon hy nog iets toe geeven, want zy waren niet wyzer; maar in eene dochter *der Teemen*, en *Dortsma's* was dit halftarrige boosheid’; en niets is waaragtiger, zo als gy my zeker zult toestaan, Nigtje lief. Onze *Pouw* is een zot, dat heb ik u getoond; maar zy, ô Nigt! zo zy van de onze ware! zy heeft verstand, maar des te onvergeefelyker dat zy het zo schendig misbruikt. Zy was ook altoos met *Pouws* moeder zo ingenomen, als hy zelf naauwlyks zyn kon; ze is des nog veel erger dan hy; want wat raakte haar toch, mag ik u bidden, juffrouw *Letitia Bonsens?*

Ik zal deezen eindigen, 't word laat, en ik denk

morgen naar de Stad te gaan; want ik hoor niets van Tante; gy zult alles weeten, in mynen volgenden.

Ik ben als vooren

T.T.

C.P. DORTSMA.

Synodestein,
den 28 *Nov.* 1775.

Vierde brief.

MEJUFFROUW ALLERWAARDSTE NIGTE!

Ik was gister avond te vermoeid, en te zeer verkouwen, om de penne voor u te kunnen opneemen; maar, het eerste nu, na dat ik ontbeten heb, zal bestaan in uw verlangen, en myne belofte te voldoen. Weet dan, dat alles naar wensch gaat. Ze is zo verbitterd op haaren Neeve, dat zy zyn' naam niet mag hooren noemen; en ik ben, *Stansje*, en Nigtje *Dortsma*, by yder woord dat ze spreekt.

'Kind, zei ze, het geen je me, van je Broêr gezegt hebt, en het geen ik zelf sederd geleezen heb, in zyn *Duivels* boekje; want ik kon alles zo nog niet gelooven, is de reden, dat ik van gedagten ben myn Testament te vermaaken. Jy hebt geld van je Moeder, en je Suster is zo in myn haat vervallen, dat, al bédelde zy haar brood, geen aalmoes gaf ik haar. Zo dat, ik had aan hem alles gemaakt; en jy zou een fraai Legaat gehadt hebben. Maar, zou ik zo dwaas zyn, en geeven zulk een jongen, die zo, over

myn goed, durft schryven, iets? Neen kind, hy zal geen speld van my hebben; niet dit, (en ze knipte met een op haar vinger,) niet dit zal hy hebben. Je hebt me ook gesprooken van zekere Juffrouw *van Utrecht*, en het geene gy'er my van gezegt hebt? is oorzaak dat ik haar voor myne Nigte erken. Ze zal ook eene gedagtenis van Tante *Dortsma*, 'er voor krygen. En zo gy nog meer van de onzen mogt opspooren, zo doe uit myn geldje, het geen ik zoude doen. Ik laat die gerust op u afkomen, en jy bent ryk genoeg kind; wat ben ik bly dat je me gewaarschuwt hebt. Hy hadt alles gekreegen; en ik zou my, in myn Graf hebben omgekeerd; want, het eintje zal tog de dood met me zyn.' Ik had haar niet willen stooren in haare Redenvoering. 'Maar toen zy gedaan hadt, stond ik op, schreide, waarlyk; (maar van vreugd,) en zei: och Tante lief, spreek tog zo niet, je kunt makkelyk nog tien jaaren leeven. Je bent immers veel sterker van inhout als ik ben; maar zo het de Hemel behaagt, zulk een Steunpilaar der Kerk weg te neemen, weest verzekerd dat ik u in alles zal gehoorsaamen, als of je nog in levendigen lyve waart.' En ik kustte haar, kunt gy wel denken. Ik wilde, vervolgens, als tot zyn verschooning, nog iets bybrengen; 'spreek me niet van zo een ontaarte

Neef, die zo omtrent my doet. Ik wil niets van hem hooren; zo min als van je Zuster'.

Ik was eene gehoorsaamen Nigt, en zweeg. Deed ik niet wel?

Wat zegt gy nu van my? Dat heb ik zo in ééns geklonken. Verdien ik uwe agting niet? Nu zal in myn onderwerp volgen; en vry wat omstandig zyn; wyl gy het begeert.

'Groote mannen, zegt onze groote man, hebben hunne zwakheden, en eene schoone Vrouw kan het, ook de Helden der *Ortodoxie*, zuur genoeg maaken.' 't Blykt aan myn Vader. De groote *Paulus Dortsma*, is 'er een vernederend bewys van; want hy verliefde, (was het toen nog de tyd der minne voor hem, myne waarde?) op Juffrouw *Letitia Bonsens*. De vroomen bewoogen Hemel en Aarde om den deftigen Man van dit onvoegsaam stuk af te trekken; ook zag haare familie 'er geen heil in. De menschen spraaken niet kwalyk: 'een *Dortsma*, en eene *Bonsens*, zeidden ze, 't verschil was te groot.' Myn Vader volgde zyn hoofd, of liever, zyn verbysterd hart; hy hield aan, en eindelyk, - het lukte. De Professor, (doch lieve heer wat is schoonheid?) heeft my wel verhaalt, dat zy zeer schoon, en bekoorlyk was. En ik geloof het, want wie heeft een keuriger oog dan dien kieschen Man? Haar Neef, *Wit-*

ty Sprightly, pleeg te vertellen, dat zyn Hoog-Eerwaarde ‘eens zo allersmoorlykst op haar was verzot geweest, dat hy, en *zy was niet schatryk*, haar, zyn geheelen onschatbaaren persoon, hadt aangeboden. Ja, dat hy zelf *Latynsche* zuchten uitboezemde, om haar hart, harder als rotstkristal, te vermurwen; om haaren boezem, die hy zwoer, (de vroome man zwoer het by den gordel van Venus, en by de pylen van den *vermaarden* God Cupido,) dat kouder was dan het ys van Pontus, en de sneeuw der bergen, te verzagten. Ja, zo ver ging zyne passie, dat hy haar één zyner Werken, hadt hy het afgemaakt, zoude toegewyd hebben: ik meen dat het een *Grieks Woordenboek* was. En wat denkt gy dat Juffrouw *Bonsens* deedt? Zy bedankte voor die eer. Zy was, zei zy, geen vrouw voor Zyn Wel-Eerw., schoon Dominé wel genoeg was. Maar zy prefereerde Myn Heer *Dortsma;* hy is wel eens wat wonderlyk; maar de man is evenwel geen *Narcissus;* en dat zegt zeer veel’. Ik weet wel Meisjes die beter beraaden waaren; en, was het van eenige uitwerking, nog wel zoude toonen hoe zy over Zyn Hoog-Eerwaarde denken. Och! hem! hem! dat was een zucht! ik zeg nog eens, wat is schoonheid?

Hadt gy, myne *Scriblera* wel ooit eenigen ommegang met de *Bonsens?* 't Is niet denkelyk; want

als men zo veel in smaak en manier van denken verschilt als wy, met *dat volk*, zoekt men juist elkander niet; ten zy, als in het bovenverhaalde, maar dan is de beweegveer drift, of, zo ge wilt, liefde.

Haare moeder is wel in Holland gebooren, doch van Engelsche afkomst; zy was eene *Gratiane Reasen*, van haar Vader spreek ik niet, die zyne Familie is hier al voor ruim honderd jaar genaturaliseerd. Men zegt dat de Vrygeest *James Foster*, haare eigen Neef was; zekerder is het, dat zy zeer na geparenteerd is aan de *Tillotsons*, de *Craigs*, de *Stellingfleets*, de *Enfields;* en nog eenige vyanden der Regtzinnigheid; zo als myn Vader hen, te regt, noemde. Hoe kwam de wyze man tot zulk eene dolligheid? Hy wist het immers! Toen nu dit fraai Huwlyk aanging, was ik zo een aankoomend Juffertje. Maar, tot myn geluk woonde ik by myne moeders ouders. Zy hadden eene byzondere zugt voor my. Ik was ook een kind, daar al vroeg wat goeds in was. Oordeel uit dit eene staaltje, of de oude luiden wel mistastten. ‘Uit de klaauwkent men den Leeuw’; zegt ons Orakel. Eens in het kinderschool koomende, en een hoope lekkers van het dissert mede gekreegen hebbende, om aan myne karnuitjes uittedeelen, bleef de meid 'er ongelukkig by; ik moest des afgeeven, Ik deed het ook, behalven aan een kleinen jongen, die, in de kakstoel, aan zyn leiband

stond optespringen, en zyne handen naar my uitstak; maar ik gaf hem eenige doffen op zyn valhoed, en zei: ‘jy zult 'er niets van hebben, jou Paapschen hond’. De Matres, (die matres zal ook eene Tolerante geweest zyn; dat vroumensch!) nam dit zo hoog, dat zy de meid belaste, deeze baldaadigheid, omtrent een bloedje, dat nog geen onderscheid wist tusschen zyn regter- en slinkerhand, gepleegt, aan myne Grootmoeder te zeggen; en, voegde 'er by, dat zy my t'huis zou zenden, zo 'er ooit iets van dien aart met my gebeurden. De meid (zy dogt zeker ook niet,) mogt my niet lyen, en deedt haare boodschap. Grootmoeder zei: ‘dat ik een anders kindertjes niet slaan mogt’; en dat was 't al. Maar! toen myn Vader dit hoorde, was hy opgetoogen; hy kustte my, noemde my zyn braaf-godvreezend kind, en dankte den Hemel ‘om dat hy zo vroeg zulke blyken van den *ouden Dortsmaaschen* geest in my ontdekte’. Neef *Sprightly*, dien hy dit vertelde, lachte 'er hartelyk om, en zei: ‘wel die kleine Heks, is ze zo eene vervolgster’? Maar Mevrouw *Dortsma* zuchtte, en lag haare handen te saamen. Geen wonder, dat smaakte Madame niet! Haare Land- en Kerkverderfelyke Leer is immers:

Men moet den doolenden nooit haaten; zagt vermaanen’.

Zou me niet! maar zo lang 'er nog regte *Dortmaa's* zyn, zal men deeze stelling veragt, en verfoeit zien, dat is nog gelukkig. Toen ik wat ouder wierdt, zeide ik ook, dikwyls, tegens haar: ‘dat ik nog liever Paaps, dan Tolorants was’, en ik ben nog van dat begrip; 't lykt 'er niet na.

Myne suster, die merkelyk jonger was dan ik, bleef by hen, en Mevrouw *Dortsma* was ten uitersten op haar gezet. Het klein kreng was ook zo aan haar gehecht, of zy haare eige moeder waare. Zy wist ook niet beter, voor dat ik haar dit zeide; en ik deed het zo ras als zy in staat was om het te begrypen. Dit is de eenige reis dat ik kan zeggen dat Vader boos op my was; doch, tusschen ons, 't voldeed niet aan myn oogmerk; want, na dat zy braaf geschreidt hadt, en na dat Mevrouw haar met de tederste liefde omhelst en gekust hadt, zei het klein Ezel: ‘o myn zoete Maatje, zal Coosje altyd je kind zyn; ik wil geen andere, Mama hebben’. Dit deed my aan; maar ik verharde my; was zy niet eene goddelooze? zy heeft ook het kind bedorven, maar Vader geloofde het niet; nu is het te laat. Hy was 'er puur meê verheerlykt, als de menschen meende, dat het haar eige kind was.

De veranderingen, die in dat huishouden voorvielen, zyn onbeschryfelyk! Vader was, en dat

ziet men wel aan 's mans geleerde schriften, een diepzinnig en geleerd man; maar hy was geen groot Econimus. Zy wist hem al spoedig te doen zien, dat zyne Bedienden, in weerwil hunnes ingetoogen voorkoomen, en gestaadig Kerkgaan, hem zeer veel ontvreemden, en hunne zaaken verwaarloosden. Hy was verstomt; want dit hadt hy nooit gelooft. ‘Mejuffrouw *Dortsma*, zeide hy; gy weet, dat het harte uwes heeren op u vertrouwt; ik heb u lief, maar ik agt u ook boven alle menschen: gy zyt hier de meestres, al wat gy doet is wel. Moei my alleen niet weer met zulke kleinigheden: denk dat je man zyn hoofd vol heeft over, en voor de belangens van Kerk en Staat’. Wat zal men zeggen? De man was gek met zyne mooije vrouw, en welhaast deedt zy Grietje, en Magteltje, en Caatje, en Steven, oppakken, voor dat volk dat by ons tot haar dood toe diende; doch, toen was 't myne beurt, en ik boende ze allen de deur uit, op Mevrouws *Jan* na; myn Vader zei: ‘dat hy te veel dienst van hem hadt’. Dit maakte haar nos stinkender in de neuzen der vroomen: maar zy ging haaren weg. De knegt zelf kreeg een proper livry; tot het kind toe wierd herkleed. Vader, die een dood eenvoudig man was in zulke dingen, en niet wist dat het schaap nu naar die gruwlyke mode gekleed was, zei: ‘Wel Cootje, Ma-

ma is wel goed, dat ze je zo lief 'er doet uit zien'. Ik was wel niet haveloos, doch evenwel in een geheel andere plunje. Grootmoeder koomende te sterven, wist Mevrouw myn Vader te belezen, om my t'huis te haalen. 'Ik ben 'er zeer voor, *Dortsma*, dat de kinderen by hunne ouders worden opgevoed; 'er komt zo ligt zekere koelheid, die tusschen ouders en kinderen geen plaats moet, of mag hebben'. Alweer goed! en ik, arme kind, moest naar huis.

Hoe ras zag ik myn ongeluk! Ik moest dan opgevoed worden in zo eene waereldsche huishouding, en door zulke ydele schepsels. Zy, (wat raakt myn Vaders vrouw my, myne lieve Nigt?) Zy meende met my omtespringen, als met dat onnozel wigt; maar ik liet my niet regeeren. Ik toonde, terstond, dat ik zeer wel was opgevoed; want ik wilde maar volstrekt niets naar haaren zin doen. Eens had zy my echter zo verre *verleidt*, dat ik my zoude laaten kappen. Maar! eer de smeerige vent nog gedaan hadt, ontliep ik hem; en zo na Vaders studeerkamer. 'Kyk eens, Vaderlief, zulke goddeloosheid moet ik gedoogen; maar ik wil het niet hebben'. De man was doodelyk *geërgerd*, over myne zondige *Boucles;* met zyne eigen handen rukte hy 'er de vodden van lint en bloempjes uit, en tevens zo veele spelden als hy maar bekoo-

men kon. Daar stond ik met myn piekig hair by hem, en toen zei ik: ‘en als ik nu te groot ben om eene jurk te draagen, wil ik een japon aan hebben, zo als myne moeder droeg; ik wil geen zak hebben’. De man zyne oogen gingen open. Hy noemde my zyne oudste dochter, en prees mynen zedigheid: ‘Zeg aan Mama, dat ik deeze dolligheden niet versta; maar wagt, kind, ik zal zelf by myn vrouw gaan: blyf jy op Vaders kamer’.

Ik deed dat niet, maar luisterde, naar myne gewoonte, alles af. In 't eerst was het gesprek niet vriendelyk; hy was schrikkelyk kwaad, en 't was: ‘Ik versta niet, Mevrouw, dat gy myne oudste dochter aan de kinderen deezer waereld gelyk maakt; 't is my smarts genoeg, dat myne vrouw zulk een *Duivels*-gewaad aan heeft’. 't Is zeer ‘wel, Myn Heer, doch gy kunt my uwe verkiezing wel wat bedaarder zeggen’. ‘Wat bedaard! wat bedaard! 't is om iemand gek te maaken; myne oudste dogter wil ik’.. ‘Goed, lieve hart! ontstel u maar niet; ik geef u, uwe oudste dochter geheel en al over; (hoe bly was ik!) maar sta my toe, dat ik, die uwe vrouw ben, zo lang onze lieve kleintje mag bestieren, tot het kind voor zig zelf kan kiezen’. Dit stond hy, schoon morrend, toe; doch zyne stem

daalde we! ras; hy kustte haar, dunkt my; ze zei zo iets dat ik niet verstond; maar hy antwoordde 'er op: ‘Engel van een vrouw! Gy hebt gelyk. Schik alles, zo als gy wilt. ô! Waart gy zo waereldsch niet, gy waart een volmaakt mensch’.

Ik kan niet zeggen dat zy my, ook om dit voorvallerje, een onbetoogen woord gaf. Ja, 't was een raêr mensch; ze was altoos in één humeur. Als zy evenwel dagt dat ik haar Troetelpopje kwaad deed, zei zy my, met weinig woorden, ontzachhelyk veel. Dit had ik dan alweêr gewonnen; en ik, die nu twaalf jaaren oud was, deed mynen zin, en zag 'er uit als ik 'er nu uitzie; het tegengestelde, van ieder die het met de *Bonsens* ééns is. Maar dit was myn oogwit, en ik voldeed 'er aan; meer eischte ik niet.

Ik zal, 't is eetens tyd, dezen eindigen; maar wel spoedig koom ik u weêr by.

T T.
C.P. DORTSMA
Synodestein,
den 30 *November* 1775.

Vyfde brief.

MEJUFFROUW, LIEVE NIGTE!

Onder de maaltyd zittende, ontfing ik een Briefje van Juffrouw *Leep*: de inhoud maakte my zo vrolyk, als ik niet was zederd dat Mevrouw *Dortsma* de geest gaf. Ik zal 'er U des op tracteeren. Wel ik wist niet dat die *Leep* nog zo goed konde schryven. Ik zal het u woordelyk, en om de fraaije spelding, letterlyk copieeren:

'MEEJUFROU DORSMAA,

IJck lat ulieden weete; as dat ijck nog reddelyk bin. en ijck hoop dat Meejufrou ook beter is mit de verkouwenis, ik lat ulieden ok weete, as dat de oue frou het nijet te bestig heft, in gedurig de Koorts heft, de Doktoor is al weer weg, hy wou nijet hebbe dat de oue frou har dee laatte, in ze wou, in toe wier ze heel boos, in ze zei dat hy nijet hoefde weer te komme, mar de

jufrouw heft deuze ogten har testement gemakt, zo as Ik hoor, mit menheer Grypvoogel, Nootarius in Brokkereur, ulieden wel bekent, in de jufrouw is Erfgenam fan allis, beehalve dat ik en kleinigheid heb, en de jufrou van Utregt heft en mooy legat, dat nog al wat is, mar an menheer Pouweles heft sy nix gemaakt, oock nijet an Mefrouw u suster, in Engeland, Gey hoeft nuy nijet in stat te komme om die sake, ijck hoope dat u lif zyn sal, mar de jufrouw hoeft niet in de stat te komme, want allis is bezurgt, in ijck hoop as dat Meejufrou my, in myn ouwe dagen nijet sal verstoote, mar ijck sal wel en rikkemendatie kryge, voor en andere dienst as huishouster van Meejufrouw, ijk blyfe mit veel reelpect.

U Dinares *Anna Leep*,'

Wel meisjelief *allis is dan*, zo als myne *Dinares* schryft, *bezurgt;* en ik kan, met te ruimer hart, myn onderwerp vervolgen; maar met uw permissie, eersaame Juffrouw *Leep:* ik zal wel degelyk in de stad koomen, en blyven; want gy mocht het my anders al te grof maaken, en uw Ryk, zeg ik u, in voorraad, is uit. Doch alles moet met betaamlykheid uitgevoerd worden.

Ik was nu, (om myn stof te vervolgen,) en

myns Broêrs woord te gebruiken, ‘ook eene bedryvende personagie geworden’. Het Tooneel, daar op ik my, buiten het huisselyke, deed kennen, was het gezelschap, waar myn Vader my bragt. Daar kreeg ik, somtyds, zulke misselyke aandoeningen, dat ik, zelf in de Nieuwkerksche tyden, opmerking zoude verwerkt hebben. Dit was nieuwe stof van vreugd voor mynen Vader; de vroomen juichden en noemden hem een gelukkig man; omdat hy eene dochter hadt, die, tot stichting der Heiligen, met *Histerique*-ongemakken begenadigd wierdt. Hy beminde my ook als den appel van zyn oog; ja! 't was of hy zekeren eerbied voor my hadt; en zo Mevrouw de plaats niet hadt ingenomen, ik zou zeker zyn gantsche hart in myne magt gehad hebben. Is 't wel te verwonderen dat ik haar haatte? Was de man *myn* Vader niet! Eens zeidde hy: ‘Hoe gaarn wenschte ik, dat gy niet zo dwars en stuursch waart tegens uwe moeder. Zy doet u immers wel kind’. ‘Tegens die Deïste? antwoorde ik. Dat overgegeeven ydel schepsel? dat nog, van de week, een heel uur zat te *omberen?* Dat niet! Zy is, helaas! *uw* vrouw, maar Juffrouw *Teem* was *myne* moeder’. Hy zweeg. Wat kon hy 'er op antwoorden? ik sprak immers wel, Nigt. Uit dit weinige zult gy kunnen opmaaken, hoe het by ons ging. Myn Heer hadt

zyn gezelschap, en Mevrouw haare partytjes. Ik was Vaders godvreezende kind, en *Coosje* was haare lieveling. Doch, gelyk ik u reeds gezegd hebbe, zy wist den man zo te beleezen, dat het onweer, door zyne zugt voor de Regtzinnigheid, of voor de Nederigheid, opgestaan, schielyk ging leggen, en nooit op haar *Zondig* hoofd losbarstte.

Ik moet u hier evenwel zeegen, dat Meester *Paulus Dortsma Secundus*, geen goed schilder is, wanneer hy ons zyne moeder als eene lief hebster van het spel afbeeld; want dit legt in zyne woorden opgeslooten. Hy praat hier, (zo als op meer plaatzen,) gelyk een jonge die 'er weinig van weet. Ik ben eene doodvyandin van de goddelooze kaarten; ik zou ze zelf niet durven gebruiken, om 'er zyde of gaaren op te winden; maar ik geloof echter, dat zy vry wat beter zou gedaan hebben, zo zy zig aan het spel hadt bezondigd, dan nu zy deedt, zo als zy deedt, haare ledige uuren verkwisten met het leezen van zulke Boeken, als wy verfoeijen, wyl zy alléén dienen om de reden, als een dierbaar geschenk des Hemels te waardeeren, en de uitoeffening der Zedelyke pligten voorteschryven. ‘'t Is niet te begrypen, zei myn Vader dikwyls tegens zyne vrouw, hoe nadeelig, hoe zielverwoestend zulke schriften zyn; ik bid je hartje, zei hy: lees 'er tog ERWYLERS *Eenzaame Ziels-Meditatien* eens over;

die man denkt wel, en schryft bondig'. Maar zy verkoos tog. HARWOODS *Vrolyke Gedagten over den Godsdienst*. Een Boek, waar tegen onze Predikanten *waaken*, zo wel als tegen *Paapsche en Arminiaansche stoutigheden*; dank hebbe hunne yver; immers, tot dat 'er, dadelyk, *Censores Liberorum* zyn, en dat wel in den smaak als onze beroemde Professor heeft uitgedagt: maar ik weide al weer te verre af. 't Is, weet gy, ook een *Dortsmaasch* Famieliezwakje. 'Yver doet wel eens afdoolen'. Zy was geen vrouw van onzen trant, dit is onbetwistbaar; maar zy was ook geene speelster, noch schuldig aan groote ongeregeltheden; integendeel, myn Vader, als hy, over het dissert zittende, wat levendiger was dan voor de maaltyd, zei wel eens: 'Kom eens hier myne zoete *Werkheilige*'. Ik hoop immers niet, Nigt! dat gy my van vooringenomenheid zult verdenken als ik zo spreek? Ik merk het ook maar aan, om u te toonen, dat zy buiten de mogelykheid was om zalig te kunnen worden; iets, dat men, van openbaare en groote zondaars evenwel niet zeggen kan.

Sprightly, plagt te zeggen: 'myn Neef en Nigt *Dortsma* hebben, onder alle hunne boeken, maar één van den zelfden Autheur, en dat is de *Bybel*': in dit opzigt heeft *Pouwtje* wat meer gelyk. Alle haare Schryvers waren verdagte Autheuren, of roo-

ken naar den mutzaart. Vader, en ik laazen en herlaazen *Triglant, Bloemhert*, en vooral het overheerlyk werk van den Historiekundigen *Barueth:* Zy, en myne suster verkoozen *Hooft*, en *Wagenaar*. Hy noemde *Trigland*, de *yverige;* zy, *Brand*, de *naauwkeurige*. *De Predikatien van Enfield* smaakten haar boven alles; en Vader was niet minder gesticht door het *gekrookte riet van Smytegeld*. Hy bereidde zich, voor 's Heeren Tafel, met behulp van Dominé *van der Kroes, waare en valsche Genade; Hoadly's regt gebruik des Avondmaals*, was haar zeer nuttig, zei zy, by die groote en heilige plegtigheid. Ik verlustigde my met het *Zwart Register van Hondius;* Coo las *Spectators* en *Zedemeesters*. En wat deed, vraagt gy, doch *Paulus Dortsma Secundus*? wel, die deed zo als hy nog doet, en altoos doen zal, eigenlyk *niets*. Hy was een groote dikke, niet lelyke jonge, die, als hy maar niet leeren moest, wel te vreeden was, en juist niet veel kwaads deed, hy was 'er zeker te lui toe. Maar dit is een *voorverhaal;* wy zyn nog aan hem niet toe; hy was Vaders jongste kind; de andere gingen, gelukkig, schielyk voort. Ware de *Stamhouwer* ook zo beleefd geweest, 'er was een gekje te minder; evenwel! het getal is zo groot dat het op één *Pouwtje* óók niet aankomt. Nu ik tog van hem spreek, moest ik 'er maar meê

gaan, niet zo? Want het is de moeite niet, dat ik, om zynen't wil, daar aan op nieuw begin. 't Is tog van daag myn weêr niet, om naar de Stad te gaan, ik zal dan maar met schryven vervolgen. Eindelyk dan beviel Mevrouw *Dortsma*, van een *Stamhouwer*, een *kleine Licenciaat in het Kerkelyke en waereldlyke Regt*. Myn Vader stelde zig, voor een geleerd man, vry gek aan, en waarom? Wel! de man hadt een Zoon veroverd. 't Is wat te zeggen, ook? eveneens of meisjes ook geen tel waren. Mevrouw was meer dan ooit de geliefde vrouw; Coos, dat gekke ding, was zeer bly met haar broertje, maar ik (die nu 14 jaaren oud was,) dagt 'er heel anders over. Ik had wel geld van myne moeder; dat is waar; maar moest de jonge schreeuwlelyk niet, nevens ons, in 's Vaders goed, deelen? Ik was ook zéér *geërgerd*, dat zo een oud man, nog zulke wissiwasjes door zyn hoofd haalde. En ook, ik hou niet van kinderen; 'er zyn geen lieve kinderen, zeg ik altyd. Doch 't was nu zo, en myn belang eischte dat ik veinsde; ik deed het ook in 's mans byzyn.

Veel van hem schryven kan ik niet. 't Was een dikke sterke klouwer van een jonge, die pap at, zoog, sliep, of 't huis by mekaêr schreeuwde. Toen hy wat menschelyker wierd, was 'er nog minder van te zeggen: 't aanmerkelykste bestond hierin, dat

hy graag appelkoekjes at. Hy was echter goed; doch al te goed is een anders gek: en het geen men *goed* noemt, in een log mensch, is, dunkt my, alleen ongevoeligheid, of luiheid. Hy heeft menigen draay van my gehadt, dan, het duurde niet lang of hy weerde zig met handen en voeten; want van my, kon hy, hoe goed hy was, niets veelen. Maar dan lag ik hem over myn schoot, en gaf hem helder wat voor zyn lange broek. Dan *Coo* aan 't schreeuwen; ‘je slaat me broertje, je slaat me broertje!’ Kwam de oude man ongelukkig op 't mat, (anders kreeg zy ook wat,) dan zei ik: ‘heer, Vader, ik speel maar wat met hem, dat meisje lykt wel gek’. 't Schynt dat Papa, in deezen, geen volkomen geloof aan my gaf, want, hy zondt *Coosje* naar Mevrouw, en tegens de jongen was 't: ‘Kom, Zoon, gaa gy als een man, met Vader’.

Op school toverde hy niet; 't was met hem, als met de meeste jongens, en dat is alles gezeid. Hy, en *Coosje*, hadden de zelfde Meesters; maar dat was een onderscheid! Toen hy 8 jaaren oud was moest hy Latyn en Grieksch leeren; hy *moest;* want hy was te groot om 'er mede te wagten. Zyne Moeder verzuimde niets om hem, en myne suster te vergiftigen; zy noemde dat wel, ‘de kinderen denkbeelden van hunne pligten te geeven’; maar ik lach met haare vrygeestige Definitien. Va-

der hadt geen tyd om zich met die beuzelingen op te houden, die had wel gewigtiger zaaken in zyn hoofd, als zig te bemoeijen met de opvoeding der kinderen.

De geliefde harssenpop myns Vaders, was, om van *Paulus Secundus* een Dominé te maaken; ik geloof zelf dat hy die *gelofte* gedaan had, indien hy immer, met een *mannelyk kind*, gezegend wierd. Mevrouw disputeerde nooit over dingen, die misschien nimmer zouden gebeuren; 't was dan: ‘Wie weet wat 'er gebeurd’: Dit nam veel verschillen weg; ten minsten zo dagt zy. Zestien jaaren zynde, stelde zyne *lengte* hem in staat, om naar *Utrecht* gezonden te worden. Wat of hem tog bewoog, om, in dit opzigt, de waarheid te spaaren? Myn Vader zou hem te *Leiden* gewaagt hebben! 't Spreekt immers zig zelf tegen. Hy, die zo verbitterd was op dien *Bybel-kennis-omstootende-Engelsche-Preekmethode*, dat hy 't Famieliegebrek op den hals kreeg, toen hy de Oratie, daar over uitgesprooken, even inzag. De man wist ook te wel, dat hy met zynen Zoon jaar en dag zou moeten blyven zitten; en dat al de kuiperyen, eener vrye Beroeping, niet altoos, in deezen, van gewenscht gevolg zyn. Gelooft gy my, Nigt; want wat belang heb ik 'er tog by? dat wy hem te *Utrecht* in veiligheid bragten, en overgaaven aan de Lichter

der Academie, op dat hy zig zette aan de voeten der Gamaliëls. Hy heeft 'er ook twee jaaren *gewoond*. Doch, toen zonden wy hem naar *Leiden*. Hoor, by welke gelegenheid.

Ik had 'er, in 't eerst, niets tegen dat *Zoon* tot Predikant studeerde, maar dit veranderde; want ik zag in den Loeris niets, van dat geen, dat *ik* in in een Dominé eisch, en goedkeure. 't Was een *Jaabroer;* die, om den dood, van geen moeite hieldt; een laffe jonge, die om vredes wil, wel wat over zyn kant liet gaan: en tog (zo veel als hy dan, op zyne wyz', dagt,) meer met zyne moeder, dan met zyn Vader in begrippen overeenkwam. ‘Beste maat, zeide ik by my zelve: Ik zal jou die bef en mantel wel van je lyf houden. 't Getal der valsche Broeders; zo als Dominus *Jan Claassen in zyn Woerdensche Synodaale Preek*, zo overtuigend heeft aangetoond, is groot genoeg: Neen, man lief; 't is yder wel even na, maar niet even nut’. Niets heeft my ooit meer moeite gekost dan die ik hadt in den ouden Heer tot dit myn begrip over te haalen. Niets dan zyne vrees dat Zoon niet in alles zuiver zyn zoude, was 'er in staat toe, doch toen ging het glad genoeg. ‘Maar, dochter, wat zal ik dan met hem doen, hy moet een titel hebben; een caracter in de waereld’. ‘Laaten wy hem tot een Advocaat aanleggen.

Hy zal, denkelyk, nooit, *Professor in het Natuurlyke recht* worden; zo dat dan is die zwaarigheid weg. Laaten wy hem, als de Vacantie uit is, nog een paar jaartjes naar Leiden stuuren, tegens dien tyd is hy gereed, zo winnen wy geld, en tyd; en de Vriend ziet 'er wel uit; hy zal fortuin maaken: met zyn bul, en uw naam, kan dat niet missen; ja dan kunt gy van hem nog ligt een *Vader des Vaderlands* zien opgroeijen.' Mevrouw wist niets van dit gesprek; doch was zeer in haar schik met dat besluit, en aan oom kool wierd het niet gevraagd. 't Was maar: '*Paulus Dortsma*, gy zult voor Advocaat te Leiden gaan studeeren.' ''t Is goed Vader.' Dat's een laffert! Hy zou een fraaije Dominee geworden zyn.

Zo ras mogelyk vat ik de penne weer op.

T.T.

C.P. DORTSMA.

Synodestein,
den 2, *en* 3 *Dec.* 1775.

Zesde brief.

MEJUFFROUW WAARDE NIGTE!

Eindelyk ben ik in de stad gekoomen. Tante is maar wat heel ziek, hoor! Zy roept niet als dat zy sterft aan myns Broeders goddeloosheid; een rare uitdrukking! Juffrouw *Leep* liet my in, en zei zagtjes: 'Juffrouw *Dortsma;* gy weet *niets*.' 'Niets ter waereld; ik versta U.' De oude Dame is zeer in haar schik dat ik in de stad ben, want ik heb haar beduid, dat ik om haarentwil my *verhaast* hebbe. Zy heeft my alles gezegd, wat ik reeds wist, en U niet zal verhaalen. Juffrouw *Leep* gaat het buiten haar gissing dat ik hier ben; maar wat geef ik om haar?

Uwen aangenamen vond ik hier aan huis. Lompe schepsels! dat zy my dien ook niet ten eersten zonden. Wat is het verrukkelyk voor my, te zien dat gy zo veel behaagen vindt in myne manier van schryven! maar gy maakt my verlegen! och ik schryf, zo als de fransjes het noemen, *sans prétentions*. *Jecrit, comme je pense*; *voila tout*, en

ik heb ten goeden smaak, om U ooit by my te vergelyken. *Gy* schryft als eene geleerde; en *ik* als een' vrouw; welk een onderscheid! kom aan, ik heb nog maar een woord te zeggen van onzen Student, en dan wenschen wy hem het beste. Hy wierd te Leiden besteld, en binnen de twee Jaaren kwam onze Advocaat, ons over de vloer. Hy noemt zig, sinds, een ‘bedryvend Personagie.’ Ja! als FIGURANT, wel te verstaan; waar voor hy ook zeer wel pareerde, anders wilde onze ‘bedryvende Personagie’ maar weinig zeggen. In dien tyd trad onze dierbaare Vriend, onder het masker van Advocaat der Vaderlandsche Kerk, voor de Regtbank van het *Herderlievende*-VOLK, *by wien de oorspronkelyke magt is*, en bepleitte, als een bekwaam regtsgeleerde; (zo spreeken wy,) de zaak der gehoonde Ortodoxie; ofschoon de vyanden der Kerk hem, als een lompe saamenknoeijer van valschheden, en bedrog uitkreeten: geen wonder! zy leeden 'er by; en wy zongen triomfliederen.

Naauwlyks had myn Vader zyne *Schriftuure* gelezen, of hy ging by zyne Vrouw: ‘zie daar, myn Engel! daar is een stuk dat gy *moet* leezen; zo gy nu niet willens blind zyt, zult gy 'er uit zien of wy, die 't wel met Sion meenen, ongelyk hebben als wy uit der keele roepen, *dat de Kerk in gevaar is;* dat 'er valsche Broeders onder ons

zyn; dat zy, die niet denken als wy, het dierbaar Oranjehuis vyandig zyn. Maar gy hebt verstand, lees, en laat my uwe gedagten 'er eens over weeten. 't Is goed, kind, ik zal 'er deezen avond, (gy gaat toch met uwe oudste dochter naar 't *gezelschap*,) eens aan geeven.'

's Avonds, onder de Maaltyd, was 't: 'Wel nu, Liefste, hebt gy aan myn verzoek voldaan? Is dit nu evenwel niet een schoon werk; is de zaak niet afgedaan? moeten de vyanden der Waarheid nu niet zwygen.' 'Gy weet wel myn lieve man dat ik nooit met u disputeere; laat my by dit besluit volharden.' 'Zo, kind, dan zyn wy het *alweer* oneens?' 'Grootelyks myn lief; maar, mag ik je vriendelyk bidden! laaten wy dat boek laaten zo als 't is. Kom, Ik zal uwe gezontheid eens drinken, (schenk eens Pouwtje,) dat's wel eens zo goed als ons hooft te breeken met eene zaak die wy immers nooit of nooit ééns kunnen worden; gy noemt dat werk voortreffelyk; en ik beschouw het als ééne der, voor de Kerkelyke-eensgezindheid, en de vreedzaame-Burgerlyke saamenleeving, nadeeligste schriften die 'er, zederd zeer lange, zyn uitgegeeven. Behalven dat ik voor my meene dat het opgevuld is met valschheden, en allesinds het merk draagd van de allergrootste Liefdeloosheid.' Vader wierdt zo

boos dat hy het familie gebrek kreeg; Mevrouw ontstelde, Cootje schreide, *Paulus Secundus* was verlegen, en ik wierp Mevrouw een vinnig oog toe, dat zy niet scheen te merken.

Toen de man weêr bykwam, nam Cootje de vryheid van te zeggen; (zo een kleuter! wat hadt die 'er zig mede te moeijen?) ‘Myn lieve Vader, maak je tog niet boos; 't is zo nadeelig voor je, en Mama is dan voort onthutst: wy zaten zo vriendelyk byéén. Och wat geeven wy om dien Advocaat! toe laaten wy van wat anders praaten.’ en zig tot Pouwtje keerende, vroeg zy hem: ‘of hy nu, door hunnen Musiekmeester, niet een denkbeeld hadt gekreegen van *la basso Continuo?*’ Ik wierd raazende boos. ‘Ja, zo doen die *Indifferentisten*, als men van het *goede* spreekt is 'er niemand t'huis; altyd met die gekke musiek! Ik kan niet zien dat Vader zo zeer misdoet door aan Mevrouw te vraagen hoe haar een werk beviel dat wy met de grootste smaak geleezen hebbe.’ ‘En ik kan niet zien dat de muziek zo gek is; of dat Mama zo kwalyk doet, met, naar haare gewoonte, *steenen uit den weg te neemen*.’ ‘Zwyg, myn Kind, je suster is wat sterk in haare uitdrukkingen, gy zytsusters; ô 't is zo lelyk over hoop te leggen; en het kan uw' Vader tot geen genoegen zyn.’ Cootje zweeg,

ik morde zo wat binnensmonds. Maar het schynt of onze Student het beneden zyne waardigheid agtte, evenwel geen woord 'er by te voegen. Hy zei dan tegens my, (met het air, saamengesteld uit een lobbes, en een pedant,) ‘Gy spraakt daar, suster, van *Indifferentisten*, zyn dit de navolgers niet van eenen *Indifferentius*, een ketter, die omtrend de zesde Eeuw bloeide?’ Coo begon zo hartelyk te lachen, dat myn deftige Vader, (schaamde hy zig niet!) nevens Mevrouw van de weeromstuit, lachten? (maar zy hielt hem ook vriendelyk by de hand,) en het Platje zeide: ‘zo is het Broeder; maar gy kunt 'er niemand beter over nazien, dan den Kerkvader *Idem*.’ Hy kreeg een kleur, want hy zag dat hy weêr eene zotterny had afgegeeven; maar ik, ik was zo ontstigt door deeze onbetaamelyke lachparty, dat ik myne servet neêr gooide, een kaers van het Bufet nam, en zonder spreeken naar myn kamer ging, de deur zeer hard toesmytende.

Dergelyke tafereelen over dit onderwerp, zoude ik u in grooten getale kunnen mededeelen; doch ik zou te langwylig worden, en gy kunt U, die nu zelf, volgens deeze grondschetz, wel verbeelden. Ik zal dan alleen maar zeggen, dat myn Vader, in weerwil van deeze strubbelingen, niet lang een ledigstaand verwonderraar des *Advocaats* bleef, hy

wierd een ‘Bedryvende Personagie;’ hy wierdt zelf gevorderd tot de waardigheid van *des Advocaats Klerk;* eene sonderlinge nederigheid, zeiden onze *vrienden*, in een man, die, meer dan dertig jaaren, zig zo loffelyk gedistingueerd had, als *Licentiaat in het Kerkelyke en wereldlyke regt;* Maar, zyn yver voor de *goedezaak*, ging nog verder; zo als ik U, myne waarde, onder het geheime zegel der Vriendschap, zal mededeelen: eene ontdekking in myns Vaders Papieren, door my gedaan, stelt 'er my instaat toe. 't Geen ik ontdekt hebbe spyt my, niet om dat ik den Hoogëerwaarden, eigelyken schryver, dien lof misgun, die hy, hier door, by de Herderlievende menigte behaalt heeft; dit is onder de onmogelyke zaaken; maar, voornaamelyk, daar om, om dat ik nu evenwel zie dat Mevrouw *Dortsma* gelyk had, toen zy tegen my zeide: ‘Ik ken uw Vader, hy is wel een styf, en onverzettelyk regtzinnig mensch; hy staat wel als een Rots op het geene hy ééns zo begreep; maar hy is een eerlyk man; al zo onbekwaam om iemand te lasteren, als om toe te geeven. Dat boekje daar zyn naam voorstaat, is niet geheel door hem geschreeven. Daar is *myn* EERLYKE *Dortsma* niet bekwaam toe. Zie, (en zy wees het my,) Stansje, dit zyn valschheden, dit is laster, dit is eene zo lompe spotterny, dat ze

een fatsoendelyk man onwaardig is; en, al was dien *Caapschen Ezel*, met de *zeldzaamste bloemen, uit de hangende tuinen van Babilon opgesierd;* hy verdiende echter geen plaats in de geschriften van beschaafde lieden.'

Waarlyk, lieve Nigt, zy had het wél; myn Vader heeft 'er geen deel aan; ik ken immers de hand van onzen boezemvriend? Laaten wy dan de kroon, die mynen Vader niet toekomt, van hem neemen, en zetten die op den *geletterden schedel* eens mans, die zulk een voortreffelyk Criticus als een groot Godgeleerde; zulk een geestig vernuft, als uitneemend *Litterator* is. Wat man is dat! hy is alles, en dat zulk een lief man daar by! Laat deeze ontdekking toch in uwen boezem bewaart worden; want het is den grooten man zeker aangenaam, deeze offerhande, der ZEDIGHEID, zyne geliefde Godheid, toetezwaaijen. 'Niet anders bedekte wel eer, in de beuzelende Fabel Eeuwen, de groote Jupiter, de meeste straalen zyner schitterende hemelglans, ook zelf voor de verliefde, en doortintelende oogen zyner *Semelé*, wanneer de *vermaarde* God Cupido hem in haare armen geleidde.'

En wist gy welke dingen, dat ik, noopens den *Advocaat* zelf, ontwaar geworden ben. Weet alleen, - die *Advocaat* is een *non ens;* maar dit

geheim is te groot om aan Brieven toebetrouwd te worden. Alles mondeling. ô Die geestelyke *Protheus!...* nu zo als ik zeg: gy zult alles zien. ‘Is zyn hoofd niet als het waereldvermaarde Trooijaansche Paerd, uit wiens buik zo veele helden *opdonderden*, om de veege Vest des ouden. Priamus te verdelgen?’ vergeestelyk het zelf! want ik heb thans onmogelyk tyd; weet slegts, dat ik 's mans schriften vergelyk by de Grieken; en Trooijen, by de *Kerk die in gevaar is*. Zie hier de voornaamste stukken die myn Vader als Klerk heeft gecopieerd; behalven al het personeele, zo als de fabel van de *aantebiddene Slang*, zyn het

No. 1. De Beoordeeling van den *Rhythmus Monachicus*.

No. 2. De Kaapsche Ezel zo als hy is en met al zyne kleuren.

No. 3. De Waarschouwing tegens het *Nut der Stadhouderlyke Regeering*.

Lees die pronkstukken der *hedendaagsche* Welspree kendheid! nu gy den *lieven* man kent, welke hen opstelde, moeten zy ons zyn, ‘als honig, met manna gemengt.’ of als ‘blakende diamanten gekast in goud van Ophir.’

En die yveraar voor de Regtzinnigheid, die be-

roemd GEMAAKTE *Klerk des Advocaats* moest gedoogen; want hy kon het niet voorkomen, dat in zyn huis de gruwelschriften onzer partyen geleezen werden. Evenwel toen het te hoog liep; want hy hadt 'er eene geheele menigte van ontdekt, door de aanwyzing die ik hem op Cootjes kamer deed, werwaards zy by een schoolen; veroordeelde hy alles ten vuure. *Sprightly*, aan wie myn Vader dit, als ten zynen spyte verhaalde, zei: (goddelooze spotters!) 'Zo, Neef *Dortsma!* hebt gy waarlyk zo eene *aute Da fé* gehouden,' en hoorende welk eene bediening ik by de Executie had waargenomen! gaf hy my den naam van *Sancta Dominica*. Cootje, die nevens myn broeder gedwongen was om dit strafvonnis te zien uitvoeren liep ook niet vry; want hy raadde haar; (doch dit hoorde de oude Heer niet,) 'om te Romen te leeven zo als men te Romen leeft.' Gy kunt wel denken dat deeze strengheid maar gansch niet beviel aan Mevrouw; doch in deezen hadt zy zelve niet eens eene adviseerende stem, en myn Vader was meermaalen gewoon te zeggen, of ook wel, van huiszynde aan haar te schryven. '*De uwe, tot aan de Altaaren*.' Zo gy zo eens een ras overdryvend onweêrsbuitje uitsondert, was, en bleef echter ons huis een huis van vrede. De bittere moeite, en het verdriet dat myne onwaardige suster ons verwekte, zelf, waaren niet

in staat om mynen Vader of zyne Vrouw te doen vergeeten dat fatsoendelyke lieden, ook, als zy verschillen, zekere betaamelykheid in agt neemen. Wel is waar, dat myne Kettersche Suster, in den haat haar's Vaders verviel, om dat zy hardnekkig was; en eeuwig en altyd reden gaf, waarom zy dus, en niet anders dagt, doch 't was een mooi ding, (hoe wel ik 'er juist zo veel raêrs niet in vond,) en ze was door Mevrouw *Dortsma* als eene fatsoendelyke Heidin opgevoed; ze had alles geleerd, wat een meisje van goeden huize geleerd kan worden; 't kon des niet missen, of zy moest aan een hoope malle jongens behaagen. Doch haare mama; (want zo noemde zy altoos Mevrouw *Dortsma*,) wist haar uitte huwelyken aan een Jong Engelschman, die zyne leerjaaren op het kantoor van den ouden *Bonsens, en Zoon*, geëindigd hebbende, naar zyn Vaderland stond weêr te keeren. Ik bond dit zeer aan by mynen Vader; want was het niet een allerbitterste zaak voor ons, zulk eene verharde Dwaalgeest dagelyks voor onze oogen te moeten zien. Ik hoor dat zy 't zeer wel heeft, maar hier ook, *liefst* mondeling van, de stoffe is te groot om in één brief aftedoen.

Zo 'er niets voorvalt, zal ik van deeze week niet meer schryven. Gy weet nu het voornaamste. Ik zal u maar kortelyk zeggen dat Mevrouw naar eene bedlegering van weinige dagen het afleide; Ze is

zeker in haare ongeloovigheid weg gerukt: want zy zeidde, weinig uuren voor haaren dood, aan mynen Vader: ‘dat zy bleef by het gene zy geloofd hadt waarheid te zyn; en zy hoopte, dat, als zyn einde daar was, dat hy *zo* gerust naar zyn graf zoude gaan, als zy hem verzekerde, dit sterfelyke afteleggen voor een onsterfelyke en onuitspreeklyke heerlyke heilstaat.’

Hy was ontroostbaar; en lieve heer! 't was immers maar een mensch, en dat wel een onregtzinnig mensch. Hier moet een drukfout in de Voorrede zyn ingesloopen; want de oude Man volgde haar den 13 September niet 1773, maar 1774. Het overige weet gy reeds, of gy zult het van my hooren als ik de eer heb u hier te omhelzen, altoos de uwe

C.P. DORTSMA.
Rotterdam,
den 5 *Dec*. 1775.

P S. Pouwtje schryft my, dat hy zig als een Koning diverteerd. ô dat's gelukkig! want ik ben *nog niet op myn stel*, weet gy immers? ik zal hem eens een briefje schryven, zo als ik weet dat hem zal behaagen.

Zevende brief.

MEJUFFROUW ZEERGEËERDE NIGTE!

Ik heb my zulk eene zoete gewoonte gemaakt, om u myne gedagten medetedeelen, dat ik al weer de penne opneeme, om, ten minsten alle dagen wat aan u te kunnen schryven; want myn huis nog niet opstel zynde, hebbe ik thans niet veel tyd; en die zal wel haast nog bekrompener voor my worden; wyl onze Tante alle daagen afneemt; zy gaat zeker, en zo zy het nog één week houdt, zal 't al wel gevogten zyn. Het schynt, dat zy de schokken, die myn Broeders Goddeloosheid, (dit, weet gy, is haarer ziekte?) haar verwekt heeft, niet kan te boven komen. Ik beur haar geduurig op; wat hoef ik, haare Nigt, het zieke mensch onaangenaame waarheden te zeggen? Zo dat, Hartje lief, wy hebben voor wind en ty. De Doctor zelf is op onze hand; hy denkt, zeker, dat 'er aan Tantes kranke boot niet veel te kalfatren is: die man is geld waard! wagt des, eersdaags een zeer-zielroerenden-zindelyk-gedrukten-met brede-swarte-randen-versier-

den-Doodbrief. Hy is al in forma opgesteld, en kan, alle uure van den dag naar den Drukker gezonden worden. Zie, kind, ik ben 'er voor om de dingen by tyds te bezorgen; 'er komt altoos nog nawerk genoeg. Maar, om de liefde, verbeeld u nu evenwel dat troniewerk van Meester *Secundus*, als hy hoort dat Tante verhuist is; en dat ik, zo als Juffrouw *Leep* schryft: *Erfgenam fan alles bin;* want zo lang moet ik hem zien te Amsterdam te houden. Ik heb hem, ten dien einde, een regt Zusterlyken brief geschreeven; is 't niet goed overleid? Ik voel dat ik, echter, maar half zal gewrooken zyn, zo hy niet weet wie hem, in zyn beurs, zulk een volstrekt doodelyken slag heeft toegebragt. De domoor zal niet gelooven dat ik zo trouw voor zyn belang, voor zyn *waar belang*, gezorgd heb! nu, die niet wil gelooven, zegt het spreekwoord, moet ondervinden. Ik maak staat dat zyne erkentenis niet groot zyn zal; maar zo is het in deeze booze waereld! zeggen de Moralisten niet: ‘Dat de deugd zig zelf ten loon strekt?’ Ik zal my dan alles getroosten, en denken; ik heb myn best gedaan, om hem, 't geen hem zo schandelyk zyn zou, te ontneemen: en daar meê uit.

Maar ik heb, zo als wy vrouwen spreeken, een appeltje met u te schillen. ‘Met my?’ ‘Met u zelf.’ ‘Hoe dat?’ ‘Gy zult het hooren.’

Ontrust u niet, myne *Scriblera*, het raakt noch ons geloof, noch ons *zedelyk* caracter. Zie hier waar op ik doel. Gy zegt in uwen van den 7den; ‘De *Schriften* onzer vyanden; (dat zyn, de vyanden der Ortodoxie, en van het Eminent Hoofd onzes Gemeenebest; dit verstaat zig,) ‘zyn, IN ZIG ZELF, verre beneden die, in waardy, welke 'er, zedert den *Socratischen Oorlog* tot op heden aan onze zyde zyn uitgegeeven; Hunne schertszery is plat, en koud; hunne betoogingen doen niets af; hunne stukken over Historische gebeurtenissen voortgebragt, bewyzen niets.’ Ja, meisjemaat, zo spreek ik ook, maar zo denk ik 'er echter niet over. Zo gy des ter goeder trouwe spreekt, zyn wy 't niet eens; maar ik denk het haast niet. Evenwel! gy spreekt 'er zo sterk over, dat ik niet kan twyffelen of gy meent het geene gy zegt. Gy zyt de eenige, die ik, immer, toegang verleende tot myn hart. Gy zult ook langs alle de slingerwegen, en kronkelpaaden van dat hart, door my geleidt worden. Oordeel hier uit of ik u hoog agt, en of ik moed hebbe om de eerlykheid, ter liefde van de *goedezaak*, geheel, en volstrekt te verbannen! dit is iets, dunkt my, zo verhevens, dat, maar zeer weinigen der waare *Dortsma's* zelf zig dit kunnen beroemen. Veelen van hen handelen, (en Tante is 'er eene van,) zo ter goedertrouwe, als

die onnozele Boer, die ook een takkebos gaf, om *Jan Hus* te gaan verbranden; of gelyk veele Geestelyken, in *Duc d'Alba's* tyd, die de Menschen, in Gods naam, met nat hout verbrandden: Maar ik doe veel meer. Ik offer alles op aan 't belang der *goede zaak*, en mag wel zeggen:

'*Une telle vertu n'appartenait que à nous*.'

Medèa's woorden zyn de myne: 'Zo de Hemel my hulp weigerd, zal ik tot de Hel toevlugt neemen.' Wat is 'er eene grootheid van ziel in dit zeggen! Want zy is tog maar eene Heidin, dat moet men in 't oog houden.

Gy verstaat my wél, hoop ik? Ik erken dat dit *voorgeeven*, ons, geduurende den loop onzer *overwinningen*, van het grootste nut geweest is; ik wilde alleen, dat gy, in deezen, myn voorbeeld volgde, dat is - het masker afwierp als gy aan my schryft. Wy moeten zo blyven spreeken in 't openbaar; doch hier toe is geene reden tusschen u en my. Was het niet een meesterlyke trek van *Hannibal*, als hy *voorgaf* die Romeinsche Generaals te veragten, die hy, inderdaad, vreesde? Wy doen zo als zeker Spartaansch Koning, die de tyding krygende dat het Leger, in een nabuurig Gewest, geheel verdelgd was, de Renbode gevangen hield;

zyn hoofd met bloemen bekroonde, en uit zyne tente treedende, zyne Soldaaten toeriep: ‘Makkers! onze is de zege, de Vyand is verslaagen; *de Goden hebben zig voor ons verklaard*.’ Dit wekte den moed der zynen in zo verre weder op, dat zy, nog dien zelfden dag, eenige *zwakke hulptroepen* der Vyanden op de vlugt joegen. Die list heeft my altoos behaagt, voor al dat: ‘*de Goden hebben zig voor ons verklaard*.’ Het volk is overal het zelfde. Het gelooft zyne eigen oogen niet; het durft niet denken. Laaten wy des triomfblaazen, ook dan, als de Vyand ons, uit alle onze verschansingen, dryft. De heele kunst bestaat hier in, dat wy onze *duizenden* misleiden. 't Is immers bekend dat niets den moed der Geloovige Muzelmannen zo kragtig opwekt, dan het kussen van den mantel hunnes Profeets. En wie weet, van welk een dienst, in 't nypen van den nood, voor ons zoude zyn, indien wy, tot dat zelfde einde, ons bediende, van de *Honoraire Professorale Toga?* Ik zal dit eens met zyn Hoog-Eerwaarde overleggen; want ik wagt, (wordt het noodig, en 't moet niet dan in den hoogsten nood geschieden,) 'er geen minder uitwerking van.

Ik ben ook wel, eveneens zo als gy zegt, gewoon te zeggen: ‘*dat ik hunne vodden, en blaauwboekjes niet lees*.’ Doch het is zo niet; en toen ik

myn Vader de *Refugees* myner Suster ontdekte, was ik in 't bezit van alles wat de Vroome man op 't vuur gooide. Hoor, ik lees alles voor en tegen; doch niemand weet het dan gy. Waarlyk, Nigt, 'er zyn vernuften aan hunne zyde. Ik bid u lees maar eens(*) een stukje, van dien aard; ik zal het hier by leggen, om dat ik merk dat gy 't niet kent. 't Verwonderd my alleen, dat men mynen Vader, zulk een geleerd man, voor een *Non ens* houdt. Hede kind, en wy dagten altoos dat hy met lof bekent was, dit is wat vernederend voor ons; of zou het ook een krygslist zyn?

Ik ontveins voor u niet, dat *de verdeediging van Barneveld*, my vry wat onthustte; Dat *de valschheid en kwaadaartigheid der Bibliotheek-schryvers* AANGETOOND, my verlegen maakte; voor al, die fatale *Brief* agter het Werkje gevoegt. En, zo wy wys zyn, moeten wy geen woord kikken, dat

(*) Dit stukje merk ik, is de SENTENTIE *in de zaak van* Ds. NOZEMAN, ik heb juist nog één Exemplaar, en dat zal ik hier by doen; want myne Suster zou het, aparent, nog moeten opzoeken voor haare Nigt; de Leezer zy wel indagtig, dat deezen Brief geene Copy is, maar, zo als zy die heeft zitten schryven; hy is zelf niet geslooten: het stukje waar van zy spreekt is niet zéér-bekend; en krygt hier gevoegelyk eene plaats, agter deezen Brief. Aantekening van den Uitg. *Mr. P. Dortsma, Secundus*.

zoude aanduiden, of wy aan deszelfs echtheid twyffelden. Onze vyanden zyn zulke onhandelbaare menschen, dat zy als dan, nog wel meer zullen voor den dag haalen; al was 't maar alleen om zig te ontdoen van een blaam, die zy, (ô die zelfzoekende schepzels!) zelf, om *hunne goedezaak* zig niet willen getroosten. Ik ken immers die Lieden! zy worden ten eersten *boos* als men hen van *kwaade trouwe* verdenkt; en zy hebben, (zie, dat is 't ergst!) altoos middelen by der hand om te bewyzen het geene zy gezegd hebben. Daar is nu Professor *van der Mark*, en Professor *van Goens*, wat doen zy eigenlyk? Zy hebben immers de verregaande inpertinentie om maar eens van *a* tot *z* te gaan bewyzen, het geene zy gezegd hebbende waarheid te zyn. En wat, bid ik u, kan men met Menschen beginnen die hunne eer liever hebben dan hun fortuin? 'er is immers niet mede te ploegen of te heggen. Wy moeten dan onzen krygslist gebruiken; dit is vast, en het zou niet kwaad zyn, dat gy, aan onze Vrienden, de *Bibliotheekschryvers*, eene *Beoordeeling*, van des laastgenoemdens werk toezondt; dan zal ik wel gerust zyn, dat 'er aan 't hoofdoogmerk voldaan word. Hebt gy ook geen smaak gehadt, in dat *Candide et Modeste?* Ik vergelyk het by het Vaandelschrift, *Pro deo et*

Patriae, der zulken, die onder dat voorwendzel, volk werven, om hunne staatzugt te voldoen.

Ik ben te meer op dit onderwerp gevallen, om dat ik eergisteren, in zeker gezelschap, 'er omstandig over heb hooren spreeken. Waarlyk, het heeft my seer veel denkens gekost. Wy zyn wel elendig geplaagd met zulke *bedaarde* schryvers, dit doet ons nadeel, en brengt zelf, eenigen, die het met ons in de zaak eens zyn, aan hunne zyde. Zie hier wat 'er over is voorgevallen; en de man die 'er zig zo sterk over uit liet, is nog van onze familie; 't was de oude Heer *Eerryk Dortsma;* dat is het leelykst van de zaak; was het een ander, men zou het ligtelyk kunnen plooijen. Hy zei dan: ‘het komt my voor, dat onze *goede zaak;* (want ik ben waarlyk regtzinnig,) door geene loffelyke middelen bevorderd word; en zo ik ooit voor de Regtzinnigheid in het strydperk treede, zal ik my bekend maaken voor die ik ben. Het gedrag van, (en hy noemde hen) heeft zeer veel overeenkomst, met dat der *Italiaansche Bravo's*, die, onder hunne ronde neerhangende *hoeden* gedooken, en in hunne ruime *mantels* gerolt, de onbehoede reiziger een pook in 't hart drukken; Guiten, die hun kost winnen met, voor een stuk geld, den geenen te vermoorden die zig den

haat heeft op den hals gehaalt, van hem, die zig van zodaanig een ontdoen wil. Het is niet op eene geestige schertzery, dat ik doel; noch op oordeelkundige aanmerkingen, over werken van vernuft; maar op hen, die braave lieden in hun eer tasten, om dat zy anders denken dan die laage deugnieten, die 't hart niet hebben om voor het *front* te koomen.' Onze geliefde Professor; 'op wiens liefelyke Lippen de onwederstaanbare overreding haaren gouden zetel gevest heeft,' poogde dit te wederleggen; doch de oude man zei maar rond uit: 'Hoor, Professor, ik versta niets van alle die Rethorische fynigheden; en al wat gy daar zegt, is niet in staat om my te overtuigen dat gy billyk - dat gy eerlyk handeld; Dat gy doet, het geen gy wenscht dan men u deede. Ik ben, inderdaad, zo als ik zeg, voor de Regtzinnigheid; maar weet ook, dat eene zeer goede zaak, door onwettige middelen kan ingevoerd worden. Is het zo niet? En gaf *Hendrik* VIII. ons geen bewys van het geen ik zeg; gy weet immers om wat reden, en langs welke wegen, hy de Reformatie in zyn Ryk doordrong.' De Professor wilde het niet opgeeven, maar hy slaagde niet beter dan de eerste reis; en ik zag, tot myn groote ergernis, dat verre de meesten van het gezelschap, het met den ou-

den man hielden. Hy voegde 'er des by, zyn Hoog-Geleerde ernstig aanziende. ‘Wat betreft, Professor, dat zy, die niet denken als wy, zo als gy het wel eens uitdrukt, *den Huize van Oranje vyandig zyn*. O, dat is een goed Bloempje, om zo eens van den Kanzel onder de Herderlievende Kudde te werpen, maar, gy zelf, gelooft dit immers niet te *goeder trouw*, Professor? De valschheid van dat voorgeeven schynt al te sterk door. Kom aan, wat belang zouden tog zo veelen onzer braafste, en wel gesetene Burgers hebben, in den *goedaartigsten* aller Vorsten, een kwaad hart toe te draagen? Wie kent het menschlievende hart van *Willem den Vyfden* niet? Wie is niet overtuigt, dat, zo zyne magt aan zyne geneigtheid om wel te doen beantwoordde, 'er geene ongelukkigen zyn zouden? Hoe! zou men tot geene dan de Publique Kerk kunnen behooren, zonder een vyand te zyn van zyn Vaderland? Zonder de vastgestelde Regeeringsform om te wroeten?’ *Sprightly* was hier ook tegenwoordig. ‘Myn oude goede Vader, zeide hy, het discours wordt vry ernstig, geef my de vryheid, om het gezelschap een concept mede te deelen, dat my klugtig voorkwam. Het was, om het *Ras* der Menschen, te schikken naar dat der Honden. Het komt my voor, dat, zo die

rang schikking doorgaat, de *Schryvers der Advocaaten en Bibliotheeken*, zeer gevoegelyk geplaats kunnen worden onder dien der *Beschutters;* want dit soort dient nergens anders toe, dan om de andere Jagthonden het Wilt te ontneemen, het geen zy niet dan met veel moeiten bekoomen hebben. Het zyn ook de *Beschutters*, van welken men zegt, (met verlof van de Dames!) zy byten.... enz.'

Ik heb noodig geoordeeld, myne lieve Nigt, om u dit te zeggen. Gy zult 'er uit zien, hartje, dat men hier niet zo denkt over het algemeen, als by u, en dat myne vrees gegrond is. Ik heb nog iets, op uwen aangenaamen van den 7^{den}, aantemerken. Gy zegt: 'Die fraaije voorstanders der Tolerantie, immers de meesten, zyn, in hunne schriften, weinig zagtmoediger dan wy, Intoleranten;' en gy spot 'er, op die onderstelling, geestig genoeg mede. Ik doe, in de gezelschappen ook zo; doch ik kan niet ontveinzen dat ik ook dit point al vry aanneemelyk heb hooren bepleiten. Och Kind, het is te Rotterdam heel anders, merk ik wel, als by U. Hun getal is hier *Legio*, en zy hebben, *dat Volk!* de stoutheid om ons zo vrymoedig tegentespreeken, als of zy met ons gelyk stonden. Oordeel, over het geen ik zeg, uit het volgende. By gelegenheid dat ik my in uwe taal, over dat

onderwerp onlangs uitliet, zeide zeker Heer, die ik niet kende, doch ik hoorde dat het de berugte *Harmens* was. ‘Het is, zeide hy, niet zeer beleefd de Sex tegen te spreeken; maar dewyl ik merk, dat Mejuffrouw geene *Femmelette*, maar een *Femme scavante* is, en de Dochter van den Heer *Dortsma*, zo zal ik u ook eenvoudig, en met eene regt oud Vaderlandsche rondheid zeggen: (*of gy 't niet wist*, Mejuffrouw!) Nooit hebben wy gezegd, dat die Tolorantie, die wy goedkeuren, ons verpligt; (ware die zo, uwe spottery was juist, en wy hadden die verdient,) om ons voor *veragters der Oopenbaaring, voor Afgod van elk die met God en Godsdienst spot;* voor *slegte Burgers;* voor *Oproerige en Pasquillante Schryvers;* voor *Vyanden van het huis van Oranje;* voor *Zedelooze Caracters*, enz. te laaten uitmaaken, door yder Schurk die 't in 't hoofd *krygt*, (of 'er voor betaald word,) om ons dus, te mishandelen, sonder dat het ons zoude vrystaan, zulke *atroce injurien*, tegen te spreeken. Waar op rust dan die spottery? wy handelen des niet *tegen* onze Leerstelling, als wy, 't zy de reden, of het vernust te baat neemende, toonen, dat wy niet laaghartig genoeg zyn, om altoos, en by alle gelegenheid dit stilzwygende te verdraagen. En wat zyn tog de

oorzaaken van deeze onregtvaerdigheid? Kerkelyke Heerschzucht, domme Yver, Nyd, om dat wy, nevens alle andere Ingesetenen onzes Vaderlands, deelen in die vrugten, waar op wy een even goed regt hebben, als de Regtzinnigste uwer Familie. Gy weet wél, dat ik de zaak regt gevat heb? en wat men hier ook tegens haspelt, en krabbeld, en schreeuwt, *Haec Libertas Ergo*, was, en 't is het woord van 's Lands Vaderen, sedert die gelukkige tyd, dat een oorspronkelyk vry Volk, den eerlyken moed hadt, om zig vry te durven vegten; toen dit het éénig middel ter verkryging van hun edelmoedig oogmerk was: Maar, *dit* hebben wy beweerd: (want het was ons niet genoeg van Tiran te veranderen, maar wy poogden ook de helsche Gewetensdwang te verdelgen,) dat mendie zelfde inschikkelykheid, voor onze *Godsdienstige begrippen*, omtrend ons verpligt was te oessenen, die wy, met hart en ziel aan elk, met wie wy, in *denken* verschillen, bereid zyn te bewyzen. Oordeel nu, of uwe spottery een verstandige Dame waerdig zy; en zo ik wat sterk gesprooken hebbe, vergeef het my; ik hebbe my slegts *verweerd*.' Ik boog, en zeide niet veel. Laaten wy, ('er is niets anders op,) tog haatelyk maaken het geene wy niet kunnen wederleggen, en vooral

onze *Duizenden* toeroepen: ‘De Goden hebben zig voor ons verklaard.’ ô Welk een dienst zoudt gy, zulk eene *Genie!* ons kunnen doen; zo gy 'er u eens toe zetten wilde, om alle deeze *schoonschynende-redeneeringen* te wederleggen, zo gy hier toe besluit, zo wees wat spaarzaam, met personaliteiten; ik merk dat dit middel niet aan ons oogmerk voldoet; maar veel eer tegen ons werkt: evenwel, hier en daar een lasterlyke trek tegens onze Vyandin; dat mag 'er mêe door. Ja zelf, is noodig; om het debit by *de onzen* te bevorderen. Dus verre had ik deezen geschreeven, maar by gebrek van tyd laaten leggen, toen onze jonker my onverwagt t'huis komt. Het lag my wel op de leden, dat my iets onaangenaams zoude overkoomen. (Hebt gy somtyds ook zulk een voorgevoel van iets dat aanstaande is?) Hy begaf zig zo voort naar Tante; ik zat 'er juist; maar Juffrouw *Leep* heeft onzen *Secundus* zo aartig afgescheept dat ik 'er nog om lachen moet. Zo de oude ziel tot morgen middag leeft zal ik weer wat anders moeten uitvinden; die malle Jonge; hy komt 'er wat heel gek in. Nu! geen zwaarigheid voor den tyd. Hy zeide my onder het avondmaal dat hy by Tante geweest was. Doch ik heb myne rol wel gespeelt, dat halsje!

Woensdag, voormiddag 11 *uuren*, 14 *December*.

Zy leeft nog al; doch heeft een slegte nagt gehadt, ik ging 'er deezen ogtend voor zevenen al heen; en toen de luije Slaapzak opstond, wagtte ik hem aan het ontbyt of 'er niets gebeurd ware. Hy is zo verlieft, dat hy aan zyne Tante niet eens meer denkt. Des te beter..... ‘'t Is wel Broertje! hebje je pels wel aan, kind?’ Hy riep daar aan den trap dat hy naar 't Coffyhuis ging.. Wat nu weer! ha! een boodschap van Juffrouw *Leep*. (die *Leep* komt my evenwel schoon te pas,) ‘Goed, ik zal zo koomen.’ Als ik t'huis koom zal ik deezen sluiten; ik heb de tyd niet, schielyk myn pelis. ‘*Jan* kryg uw hoed.’ Tot daadelyk dan adieu, ik vlieg.

Sententie

In der zaake, hangende voor de Recht- en Waarheid-Lievende Vaderlandsche Christenen, tusschen Ds. *Cornelius Nozeman*, Remonstrantsch Predikant te Rotterdam, eisscher ter zaake van Openbaare Valschheid en Moedwillige Lastering ter eenre; En den ongenoemden Schryver van het Boek, genaamd *De Advocaat der Vaderlandsche Kerk*, Gedaagde in het voorsz. Cas, geadsisteert met zeker Persoon, voorgevende te zyn *Paulus Dortsma*, Licentiaat in het Kerkelyke en Waereldlyke recht, zynen Advocaat, ter andere zyde.

De voorsz. Recht en Waarheid-Lievende Christenen, met rype deliberatie van Raaden, gezien hebbende de KORTE BEROEPINGE van den Eisscher, mitsgaders de Schrifture onder den Titel van HET AANWEEZEN EN BESTAAN DER NAEM-REMONSTRANTEN, ENZ. daar jegens, door den gem. Persoon, onder voorgeven van te zyn *Paulus Dortsma*, met kennisse en goedkeuringe van

den gedaagden, uitgegeven; en voorts doorgezien en overwoogen hebbende al 't gunt ter materie dienende was, en in deeze eenigzints heeft konnen ofte mogen moveren; doende recht, verklaaren den gedaagden, als Schryver van het Boek, genaamd de *Advocaat der Vaderlandsche Kerk*, zich schuldig gemaakt te hebben aan openbaare valsheid en moedwillige lastering, ten opzichte van den eisscher Ds. *Cornelius Nozeman* voornoemd; Condemneren hem, dienvolgende, dezelve Atroce Injurie te beteren, Honorabel en Profitabel, Honorabel, met op zekeren dage, nader te praefigeren, te komen op de groote Markt te *Rotterdam*, en aldaar voor het Standbeeld van ERASMUS ('t welk hy door zyn schryven tegen dien Grooten Man, in zyn tweede Stuk, pag. 168 heeft getragt om te wroeten, als zynde hy zelfs het morsige Zwyn in de Fabel, waar mede hy de Voorreeden voor zyn gemelde tweede Stuk eindigt,) ter praesentie van Ds. *Cornelius Nozeman* en alle andere, die daar by present zouden willen zyn, bloots Hoofds, op zyn Knien, te verklaaren, dat hy valschelyk en moedwillig Ds. *Cornelius Nozeman* heeft gelasterd, biddende God en de Justitie, mitsgaders Ds. *C. Nozeman*, om vergissenis; Profitabel, met te betaalen de kosten, welke 'er zullen vereischt worden tot het opregten van een Standbeeld op de Groote Markt te *Delft*, voor den roem-

ruchtigen en onsterfelyken Heere Mr. HUGO DE GROOT.

Verklaaren wyders den Schryver van het gemelde Boek, genaamt *de Advocaat der Vaderlandsche Kerk*, zyne afkomst van een Basterd, door den Cardinaal *van Granvelle*, den opstoker en aanblazer der *Spaansche* Inquisitie en vervolginge, in *Vlaanderen* geprocreëert, en aldaar door de vryheid haatende Paters *Dominicanen* opgevoed, den rechten genoeg bewezen te hebben, mitsgaders door en door geimbueert te zyn met de sentimenten der vervolg-zieke *Vlaamsche* Paters *Dominicanen*, en dienvolgens een onwaardig Ingezeeten van dit Vrye Vaderland.

Verklaaren eindelyk, dat de schryver van de Schriftuure, genaamt HET AANWEEZEN EN BESTAAN DET NAAMREMONSTRANTEN, leugenachtig en bedrieglyk zich onder den naam van PAULUS DORTSMA, *Licentiaat in het Kerkelyke en Waereldlyke Recht*, heeft opgedaan; mitsgaders dat zoo deszelfs, als alle andere Schriftuuren, presentelyk ten faveure van de Vaderlandsche Kerke, zonder het melden van de waare naamen der Schryvers uitgegeeven, zyn lasterlyke en twist en vervolging verwekkende schriften; en dat de Schryvers, door het geheim houden van hunne Naamen, zulks zelfs erkennen, als kunnende 'er geen reden gegeven worden, waarom men, waarlyk ten faveure van de

Vaderlandsche Kerk, zonder bedrieglyke en booze oogmerken, schryvende, na daar toe reeds zoo meenigmaalen geprovoceert te zyn, zyn Naam, in zoo favorable zaake, geheim zou houden; Ordonneren dienvolgens geene verdere of andere stukken, dan onder 't melden van den waaren Naam of Naamen der Schryvers, voor de Vaderlandsche Kerk, te drukken of uittegeeven; op poene van anderzints hunne Naamen, Geheime Correspondentie, Deliberatien, Bedriegeryen, Raadsmannen en Protectores of opstokers en aanblazers, mitsgaders de motiven van en tot alle 't zelve openlyk gedivulgeert te zien.

Imponerende niet te min, om redenen, Ds. *Cornelius Nozeman* mitsgaders alle en een iegelyk, ter zaake van het geen met betrekkinge tot Ds. *C. Nozeman* in de voorsz. Boeken of Schriftuuren is vermeld, een eeuwig stilzwygen en silentium.

Aldus gedaan in den Raade, Den twintigsten van November, zeventienhonderd-twee- en- zeventig.

Brief van my *Dionisius Comma, Overziender, end Corrector deezes Manuscripts;* aan den boekverkooper.

Myn Heer, zeer byzondere Vriend!

Zie daar, *tandem*, (dat is - eindelyk,) het Manucript verbeterd te rug. Ik zegge, *eindelyk;* om dat het in waarheid zo mag heeten. Dat ik niet spoediger aan uw verzoek voldaan hebbe, moet gy geenszins mynen goeden wil wyten; of om dat ik de latynsche spreuk: '*die ras geeft, geeft dubbeld*,' niet en weete, maar wyt dit myne veelvuldige, en lastige Amptsbezigheden, waar mede ik, meer dan ooit, overlaaden worden. U is niet onbekend, dat ik reeds 25 Jaar, 4 Maanden, ende 13 dagen, als een eerzaam Schoolmeester, een getrouw Klokkeluijer, en yverig Hondeslaager,

voor het aangezichte myner Gemeente hebbe ingegaan, ende uitgegaan? Doch dit is het nog niet al! Myn waarde Vriend, hoor toch wat aan my geschied is! Het heeft de Schoolmeester-lievende-Vryheer deezes aanzienelyken Dorpe, behaagd, ende goedgedagt, my, onwaardige, tot het gewigtig ampt van ‘Chategiseermeester honorarius’ te verheffen. Een post, die, ja! aanzienlyk; maar teffens zeer moeilyk valt op myne zwakke schouderen. Ik kan u ook, op myn Klokkeluijers woord, zeggen dat ik nooit, *uitdirekt*, ofte *indirekt* daar naar gestaan hebbe; en nooit voorgewend, dat ik, ‘de Plak zoude nederleggen, om myne lichaams-zwakheden,’ het geen myne Vrouw alle uure van den dag kan bevestigen; ofschoon de Familie van onzen Schout, (hy die een Armiaan in zyn hart is,) dat uitstrooit: zeggende, dat ik my hier door heb willen verheffen, boven myne Medebroederen. Item, dat ik, naar dit ampt gesolliciteerd heb; om myne Huisvrouw den Titel van *Vrouw Comma*, te bezorgen. Zy, die, tot dus verre, neevens de Huisvrouwen myner eerzaame Collega's, maar simpelyk Crelisje Comma genaamt werdt. Dit doch is valschelyk verzonnen, door hen die my, en onze Kerk vyandig zyn; en den Huize van Oranje een kwaad hart toedraagen. Ik vreeze, och bedroog ik my! maar ik vreeze, dat onze Predikant, onder

de *valsche Broeders* t'huis hoort; want hy zegt; (hoe wel niet van den Predikstoel,) dat de Familie van den Schout gelyk heeft; ende hy noemt my een oolyke Pedant. Doch dat is maar alleen, om dat ik zulk een eerste *Seloot* ben voor de Regtzinnigheid; zo als in ons geheele Dorp bekend is.

Deeze myne volhandigheid is ook de oorzaak, dat ik mynen jongen Amptgenoot, Meester *Wagtgraag*, voor de uitgaave eenes Werks laat zorgen, dat ik, uit zuivere Liefde voor de Ortodoxie, onder verscheiden titels van tyd tot tyd, hem toesteeke; zo als zyn Eerzaamheid ook wel weet, dat myne éénige reden is, om dit alzo te doen uitvoeren. Ende nu kunt gy begrypen, dat de Brieven van Juffrouw *Dortsma*, my moeten behaagen, daar ik, zo veel van mynen tyd hebbe afgesnipperd, om die aandagtig na te zien. - Myn Vrouw en ik, zyn ook zo ingenoomen met dat *Oogelyn* der Regtzinnigheid, dat Godvrugtig Menschekind! dat ik al, (maar myn Vrouw helpt 'er my zo veel aan als zy kan,) aan een Lofgedigt begonnen heb, dat wel de pyne waardig zyn zal om te leezen. Ik spaar 'er ook geene kosten aan; want het is nog op het Poëtisch Weefgetouw, en daar komen althans al vier volslaagene Engelen in, van klinklaar Goud; die, op hunne Saphiere Vleugelen, door het Diamanten Uitspanzel, geduurig heen', ende weder

vliegen, en aldus, op Silveren Trompetten, zo fraai als Menschen handen die maaken kunnen, den Lof myner Heldinne uitschallen. Dat's wat anders dan één blaazende Faampje! Indien gy aan my maar 80 Exemplaaren wilt geeven; en myne Vrouw alle de Werken van mynen Amptgenoot....., dan zullen wy u het recht der Copy overdoen: Ik noem die groote man myn Amptgenoot, doch dit is maar voor zo verre dit plaats heeft, tusschen een Professor Honorarius, ende een Categiseermeester Honorarius, ende niet verder. Ik sprak ook van ‘alle 's mans werken,’ doch ik meen maar voor zo veel zy, met zyn beroemden naam op het Tytelblad pronken. Want de overige heb ik in myne bezitting, van de Groninger Naamstudent af, tot .... toe.

Myn lieve Vriend, zo gy wilt geraden zyn, houdt de ‘Voorrede,’ agter. Hy kan u immers nooit *bewyzen* dat gy hem, om der goedezaaks wille, ter kwaade trouw handelt? Ik raade u ook, dat gy vast papier opdoet, en eenen Drukker waarschuwt; want, myn' vrouw heeft een werk onderhanden, daar wy u, kunnen wy omtrend de Conditie eens worden, ook mede willen *begunstigen*. Het is een werk van langen adem; doch zy schryft vlug. Het is ingerigt tot nut van Kerk en Staat, en ten voordeele van de vastgestelde regeerings vorm; want

myn Vrouw is eene groote liefhebster der Staatkunde, en is 'er al vry fyn op. Dit is het *hoofdoogmerk* van haar geschrift, dat bykans een alphabet uitloopt. Maar, het *by-oogmerk* bestaat hier in: doch ik moet u eerst, wat 'er aanleiding toe gaf, meede deelen: myn Vrouw, dan, was onlangs op een Theebezoekje, met zeker iemand, en tegens die zekere iemand is het by-oogmerk ingerigt; want die zei al lachende, ‘dat zy Meester *Wagtgraag*, en zyn Principaal, (dat ben ik,) wel zeer bedankte, om dat die haar in zulk een *slegt licht* plaatsten; en dat, zo zulke *Eer en Faamrovénde Libelschryvers* immer de stoutheid hadden, om, zelf maar het allerminste goed van haar te zeggen, zy het 'er niet by laaten zoude, maar zig vervoegen by den Schout van ons Dorp, dewyl zy het de grootste schande rekend door zulke veragtelyke Lieden geroemd te worden.’ Dit kunt gy denken, myn Vriend, viel myner Vrouw zeer hard. Maar zy hadt *daar* niets in te brengen, en zag geen kans het stuk aftepraaten. Nu verstaat gy my zeker.

Zy zal het heele Werk by stukken uitgeeven; en wy hoopen het aan onzen Schoolmeester-lievenden Vryheer toe te eigenen, op wiens gunst wy, met regt, ons mogen beroemen! want, nog gistere zeide zyn Hoog Wel Geb. ‘goeden dag, Juffrouw

Comma,' ende ik, ik zelf, hebbe wel eens de eere, dat ik de Klok, op het Adelyke Huis geplaatst, opwinde. Doch dit zy zonder roem gezegd. Valé, Wees gegroet! van uwen Vriend ende Dienaar

Dionisius Comma,
Categiseermeester Honorarius

In den Dorpe Kleijenoord,
1776. 20 *Januarius*.

Errata.

ô Leezer, (zo gy leezen kunt!)
Verbeter, vriendelyk, al 't gunt
Gy hier, of kwalyk vindt gestelt,
Of ook, niet al te wel gespelt.
't Is alles Juffrouw Dortsma's *schuld*;
Ik heb bekwaamheid, en geduld,
En heb het wel gecorrigeerd,
De Zetter zette ook vaak verkeerd.
Ik wys u des de Pagina.
En tot een proef, zo bid ik, sla
Uw oog maar eens op bladzy tien
En agttien; en gy zult het zien.
De laatste regel; ('t heeft geen schyn;)
Dat Vader, *'t moest* Professor, *zyn*.
Wat verder is 'er nog een woord,
Dat 'er in 't allerminst niet hoort:
Lees Lichten, *schoon 'er* Lichter *staat*.
(*Daar* Pou *naar 't Accademie gaat.)*
En vindt gy eens te veel een N?
Doorschrap die met een fyne pen:
Dit is 't verzoek van my uw vriend,
Die voor Corrector heb gediend.

Dionisius Comma.